

DOKUMENTI

SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA

1

LJUBLJANA
1964

129941

DOKUMENTI SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA 1
Izdaja Slovenski gledališki muzej v Ljubljani, Cankarjeva 11
Uredila Mirko Mahnič in Dušan Moravec decembra 1963

VSEBINA:

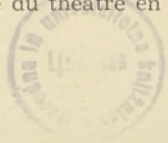
Uvod	1
Gradivo za portret upravnika Otona Župančiča (Dušan Moravec)	2
Ivan Levar v nacističnem taborišču (Mirko Mahnič)	13
Vstop Milana Skrbinška v ljubljansko Dramo (mm)	16
Predsmrtno pismo in oporoka Josipa Pluta (mm)	20
Drago Makuc piše partizanske spomine in — pesmi (mm)	23
Ciril Kosmač ocenjuje Delakovo obdelavo scenarija »Na svoji zemlji« (mm)	27
Milanski »general-raport« kranjskega »pevca razglašene slave« iz leta 1879 (dm)	30
Poročilo o delu SGM v letu 1963 (dm)	35

129941

DOCUMENTS DU MUSÉE DU THÉÂTRE SLOVÈNE — N° 1
Publié par le Musée du théâtre slovène, Ljubljana, Jugoslavija
Rédigé par Mirko Mahnič et Dušan Moravec en décembre 1963

TABLE DES MATIÈRES:

Préface	1
Matériaux pour le portrait du directeur de théâtre Oton Župančič (Dušan Moravec)	2
Ivan Levar dans le camp de concentration allemand (Mirko Mahnič)	13
L'entrée de Milan Skrbinšek au théâtre dramatique de Ljubljana (mm)	16
Dernière lettre et testament de Josip Plut (mm)	20
Drago Makuc — poète et auteur de souvenirs de partisans (mm)	23
Ciril Kosmač fait la critique de la redaction du scénario »Sur son propre sol« par Delak (mm)	27
Le »rapport général« de Milan de Nolli, chanteur carniolais de grand renom (dm)	30
Rapport sur le travail du Musée du théâtre en 1963 (dm)	35

PO 1948/1963

Ko je bilo treba pred nekaj meseci na hitro roko in v kar najbolj kratkih stavkih povedati, katere da so poglavitne naloge Slovenskega gledališkega muzeja, smo njegove namene takole začrtali:

1. zbira in hrani vse gradivo, ki je pomembno za zgodovino slovenskega gledališča — knjige, periodiko, letake, rokopise, korespondence, fotografije, risbe, scenske ali kostumske osnutke, klišeje, plošče, magnetofonske in filmske zapise, spominske predmete itd. — skratka, vso dokumentacijo o razvoju našega gledališča; 2. organizira stalno muzejsko razstavo (za kar še ni razpoložljivih prostorov), prireja občasne razstave doma in sodeluje pri jugoslovanskih ali mednarodnih gledaliških razstavah; 3. opravlja znanstveno raziskovalno delo, t. j. raziskuje vse arhivsko in dokumentarno gradivo, ki osvetljuje razvoj slovenskega gledališča; 4. objavlja strokovne razprave in gradivo v knjigah, zbornikih ali periodičnih publikacijah.

Ta, publicistična dejavnost, je bila po vsem tem ena od štirih poglavitnih vej našega programa in kakor hitro so pogoji vsaj do neke mere dozoreli, smo začeli s pripravami za tako prvo publikacijo. Želeli bi več: knjige in obsežnejše zbornike, kakor je zgoraj zapisano, ali pa stalno znanstveno revijo, ki bi ji bilo zagotovljeno nemoteno izhajanje. Vendar, za zdaj smo komaj na začetku poti, zato naj velja ta drobní zvezek za nekakšen poskusni snopič s kar se da raznorodnim gradivom: v njem so dokumenti o opernem in dramskem gledališču in o slovenskem filmu, segli smo daleč nazaj in poskusili osvetliti hkrati nekatera vabljiva poglavja polpreteklih obdobj. Za zdaj smo nemara še preveč v ljubljanskih mejah; prihodnji podobni zvezki naj bi v enaki meri osvetljevali tudi probleme v razvoju tržaškega, mariborskega in še drugih slovenskih gledališč.

Publikacija naj bi šla tako na eni strani kar najbolj v širino, na drugi strani pa naj bi bila vseskoz zrasla z našo hišo: naj bodo v njej krajše študije, zapiski ali gradivo, fotografske reprodukcije ali faksimili ali karkoli že, vselej gre — odtod tudi ime teh naših zvezkov — za dokumente, ki jih hrani naša ustanova, objavljene z željo, da bi se seznanili z njimi prav vsi, ki jih ta vprašanja zanimajo.

V Ljubljani, ob Novem letu 1964.

Slovenski gledališki muzej

Gradivo za portret upravnika Otona Župančiča

»Meni je treba vélike tišine,
toliko let me je ovijal hrum«...

»Prav vsak javen nastop mi je neizrečeno mučen«, tako se je izpovedal, takrat še dramaturg ljubljanskega gledališča, v enem izmed zasebnih pisem. To pismo pa je vse prej kakor izjema; tak je bil Oton Župančič, potreben velike tišine, kakor je zapisal še veliko let pozneje, željan pogojev za mirno delo. Ko je prišel — 1912. leta prvič in 1920. drugič — h gledališču, ga je najbolj vabila skrb za čistost slovenske besede na tem odru. Temu in pa odbiranju žlahtnih dramskih del, s katerimi naj bi se seznanjali domači gledališki obiskovalci, je namenil velik del svojih moči. Visoki položaji, med kakršne je sodilo tudi mesto upravnika Narodnega gledališča — po takratnem zakonu ga je imenoval sam kralj na predlog prosvetnega ministra in v soglasju s predsednikom beograjske vlade — ga prav gotovo ne takrat ne pozneje niso vabili. Vendar, in to je še posebej značilno: ko se je pokazala po zapletu v ljubljanskem gledališču 1928. leta potreba, da prevzame to mesto, je opravljal svojo novo dolžnost kar se da vestno, z vso skrbjo in natančnostjo, mislil je prav na vse, četudi je vedel, kako to hromi njegovo pravo delo, isti trenutek je imel na skrbi repertoar, ljudi v obeh hišah in poslednjo tehnično podrobnost, od katere je bil nemara kakor koli odvisen uspeh jutrišnje premiere.

Zgovorno pričevanje o vsem tem je tudi sedem delovnih dnevnikov, ki so se ohranili v Slovenskem gledališkem muzeju. Največ jih je iz prvih let po prevzemu nove dolžnosti — od 2. maja 1928 je vodil po odstopu ing. Kregarja upravniške posle, 12. maja 1929 pa je bil imenovan za upravnika — nekateri pa segajo tudi še v kasnejša leta, skoraj do praga druge svetovne vojne.

1

To, kar nas že pri bežnem listanju po Župančičevih dnevnikih zapiskih najbolj začudi, je pisana vrsta njegovih skrbi za najrazličnejše, pa če še tako drobne reči, ki jih je bilo treba v hiši rešiti. Tako najdemo poleg opomb, zapisanih ob razgovorih z ljudmi ali ob razgovorih o teh ljudeh na upravnih sejah, poleg razmišljanj o posameznih dramskih delih ali repertoarnih predlogih skorajda nepregledno verigo zapiskov o reklamni, plačah, abonmajih, o popustih pri vstopnicah, fotografiranju predstav, o poslovnem redu, o gostovanjih, kaznih ali sporih med člani, o kurivu, odrskih žarnicah, inkasu in izrednih kreditih, o dolžnostih biljeterjev, garderobi, gledališkem listu, o pravilniku za knjigovodstvo in predlogih za odlikovanja, o odpovedih in kvalifikaciji osebja, o plakatiranju in zavarovalnici, o toaletah, pohištvu, umetniških dokladah in padanju nivoja dramskih predstav...

S prav zanimivimi primeri bi bilo mogoče dopolniti ta obsežni, pa še zdaleč ne popolni seznam. Tako si je zapisal šestindvajset mest v Ljubljani, od glavne pošte do zadnjih predmestij, kjer naj bodo reklamni plakati in zraven takole navdilo: »V okviru 4 na kolodvoru: na peronu in na pročelju. Reklamni list vsakih 15 dni menjati. Začeti mora plakatirati ob 7. uri in gotovo do 9. ure.« Skrbel je, da bi bilo delo v gledališču ljudem tudi na zunaj po volji: »Abonentom predstave pravično: C + D nezadovoljna.« Najbolj nezatne tehnične reči je imel na skrbi: »Dve žarnici pri Siemensu — naročeno«, tako je zapisal

Ivan Čargo: Risba Otona Župančiča iz časa, ko je postal upravnik Narodnega gledališča v Ljubljani (1929)

nekega dne, pozneje pa še dodal s svinčnikom: »Že v hiši«. Ni mu šlo samo za to, da se bodo obiskovalci pri predstavi dobro počutili, nič manj ni skrbel za dobro počutje igralca pri vajah: »Razsvetljava na skušnjah... Prepih med skušnjami... Študij v foyerju: za tragične stvari neprikladen... Da bi se zračilo in prašilo zvečer po predstavi... Hladno v Operi... Vrata, da ne bi butala, vrata v pritličju...« In vsa tista tako majhna, pa v teatru vedno neresena vprašanja: »Kdo bo prenašal instrumente?... Udruženje želi, da gaže kuvertirale... Baletke niso prišle ob času...« In celo to: »Baletke nosijo baletne čevlje na cesto«!

Najpogostejše so bile kajpada finančne skrbi, vselej, v tistih prvih letih Župančičevega upravniškega dela pa še prav posebej, saj je šlo za ukinitvev Opere ali vsaj za združitev obeh hiš. Tako si je zapisal in okviril besede: »Z decembrom proračunski kredit za honorarje in gledališke doklade izčrpan«, pripisal še »Januar, februar, marec — živeti od presežka dohodkov« in dvakrat podčrtal: »Kaj bo do konca budžetne dobe?« Take skrbi so narekovala kajpada ne le največjo štednjo, ampak tudi kontrolo: »Blagajnik ne sme izvršiti nobenega plačilnega naloga brez moje vednosti« — hkrati pa tudi vrsto ponižujočih moledovanj, o kakršnih govori na primer koncept pisma ljubljanskemu županu: »Narodno gledališče v Ljubljani je v finančnih zadregah... ker je v državnem budžetu letos prikrajšano in gledališki dohodki niso taki, kakršne je pričakovalo. Zato prosi...«

Министарство Просвете
Краљевине
Срба, Хрвата и Словенаца
Опште Одељење
ПВр. 7764

16 маја 1929 године
Београд.

Управи Народнoг Гледалишта

Љубљана.

Указом Његовог Величанства Краља ПВр. 7764 од 12 маја ове године, постављен је у Народном Гледалишту у Љубљани за управника, с правима чиновника у 4 групи I категорије ЖУПАНЧИЋ Отон, главни секретар истог позоришта, чиновник исте групе и категорије.

О предљем се извештава Управа, с молбом на даљу надлежност.

Прилог: декрет ради предаје Жупанчићу.

По Наредби Министра Просвете

В. д. Начелника
Општег Одељења

M. G. G. G.

UPRAVA
Narodnega gledališča
v LJUBLJANI

dno 24. 5 1929

štev.: 548 T

Prejel ukaz in dekret.
Šlj. 24/5 1929 *Stojanović*

Odločba o imenovanju Otona Župančiča za gledališkega upravnika

Hkrati pa je razmišljal tudi o tistih rečeh, ki bi jim raje posvečal več skrbi, ko bi ga razmere ne hromile. Zapiski, na primer »Vsaka premiera s kratkim predavanjem« ali pa »Knjižnica: vsak mesec kaj dokupiti« kažejo, da je v njem še vedno živel dolgoletni dramaturg, poklic, ki mu je bil gotovo bližji od sedanjega. Med takimi zapiski najdemo tudi podroben načrt za knjigo, ki naj bi izšla ob štiridesetletnici gledališča: glavni sodelavci naj bi bili Župančič, Koblar in Debevec, izdala naj bi jo Tiskovna zadruga in določen je bil že tudi obseg: 350 strani. Kakšna škoda, da je ostalo samo pri načrtu!

Prav tisti čas, ko je Župančič nastopil svoje novo mesto, je grozila gledališču še nova ujma. »Pismo zaradi zvočnega filma«, si je zapisal. »Vsa tri gledališča proti ton filmu«. Malo kasneje pa je resignirano dodal: »Ne bomo uspeli pobiti vpliva ton filma«. Res, to bi utegnila biti še nova ovira, ko je že tako šlo za biti ali ne biti. »Ena hiša?« se je vprašal v svojem dnevniku in napisal malo za tem tudi za javnost članek z enakim imenom — odločen zagovor samostojne Opere in Drame. Tiste dni si je sestavil v tem svojem zvezku tudi osnutek za brzojavko, namenjeno ministru prosvete v Beogradu: »Različite vesti o ukidanju opere uzbudile jako čitavu nacionalnu i kulturnu javnost. Uprava u nezgodnom položaju neznajući što na stvari moli gospodina ministra za zaštitu eventualno za saslušanje uprave i ovdašnjih merodavnih faktora. Upravnik Oton Župančič«.

2

Če kaže ta pisani spektrum drobnih opomb predvsem na vsestransko skrb upravnika Otona Župančiča za velike in male probleme vsakdanjosti, pa kažejo tiste opombe, ki zadevajo posamezne ljudi v gledališču, že nekoliko globljo črto: v njih je skrita skrb za slehernega sodelavca, pa četudi mu je bila zaupana zgolj kulisa ali nepomemben odrski rekvizit, zgledna potrpežljivost, s kakršno je spremljal njihove pripombe, prošnje in pritožbe, pa tudi oster kritičen odnos do vseh teh sodelavcev. Te opombe si je zapisoval upravnik zdaj ob obiskih posameznikov, ki so hodili v njegovo pisarno, zdaj spet na sejah z ravnatelji, režiserji in dirigenti. Prav zaradi tega drugega vira je treba vedeti, da niso vsa zapisana mnenja njegova, da gre pogosto za sodbo koga drugega, ki si jo je zapisal v premislek.

Vselej teh dveh reči kajpada ne moremo strogo ločiti. Če beremo o dirigentu, da »mu ni mogoče slediti, znakov ne daje«, tega skoraj gotovo ni zapisal po lastnem opazovanju, besede o operni pevki »Nič ne pomeni, nič ne nese, nič ne da« pa so ravno tako lahko upravnikove kakor na primer dirigentove, čeprav bi jih že po slogu prisodili prej prvemu. O znanem pevcu beremo, da »nima interesa do naših partij, svoj repertoar hoče«; nemara je to pritožba opernega ravnatelja, verjetno pa je upravnikova pripomba ob robu: »Dragocen«. Prav tako ob primeru odrskega delavca: »Postavil zadnje dejanje, popihal na kolesu«, tako ga je prav gotovo nekdo tožil na upravni seji in Župančič je obtožbo natančno zapisal; zagovor, ki sledi tej, pa je spet skoraj gotovo njegov: »Izvršten delavec — ampak vse to«.

Najpogosteje so prihajale s pritožbami igralka, pevke in balerine. Ena od teh slednjih z željo, da »se imenuje solistica«; dramska igralka z zahtevo, »da bi se še kje pokazala«; druga z vzdihom »Večne hišne!« in s prošnjo »Rada kaj realističnega, resnega«. Spet o drugi si je upravnik zapisal: »Nezadovoljna. Ulog nima. Gmotno. Sedem let pri gledališču«. O znani pevki, da »ni

odveč, ampak preveč v budžetu«, o mladi igralki, da je »mirna, brez temperamenta« in o drugi celo to, da »se oblači čudno«. Članica opernega zbora je prišla k upravniku s sporočilom, da so »v moškem zboru sami kurbirji«; vse kaže, da se je Župančič celo z njo resno pogovarjal in malo kasneje nejevoljno pripisal: »Noče preklicati«.

Kdaj pa kdaj je obisk tudi podrobneje popisano, na primer takele jeremi-jade dramskega igralca: »Želel vloge, ki odgovarjajo — letos sezona zame brez najmanjšega haska. Konkretnih predlogov ne, edino, da bi bil zaposlen. Karakterni ljubimci, lirične partije mi ležijo. Želim napredka, pa nimam. Deset let gledališke službe. Razen v 'Lepi Vidi' nobene, ki bi jo od srca zagrabil. Režiserji me ne upoštevajo. Da bi se določila vloga, ki kaj značila. Vsaj štiri pomembnejše vloge (ta stavek podčrtan). Ko za repertoar, bi čital, premislil.« Župančič je pisal do kraja in pripisal nazadnje še svojo obljubo: »Vas bom priporočil ravnatelju in režiserjem«, na robu pa še, sebi v opomin: »Z Golijo«.

Vselej kajpada ni popisal razgovora tako zvesto. Tu in tam je zapisal samo igralkino ime, za njim dvopičje in svoj odgovor: »Ne vem, kako to, ampak režiser vas ne predlaga« — pa že natančno vemo, kakšen je bil namen obiska v upravnikovem kabinetu.

3

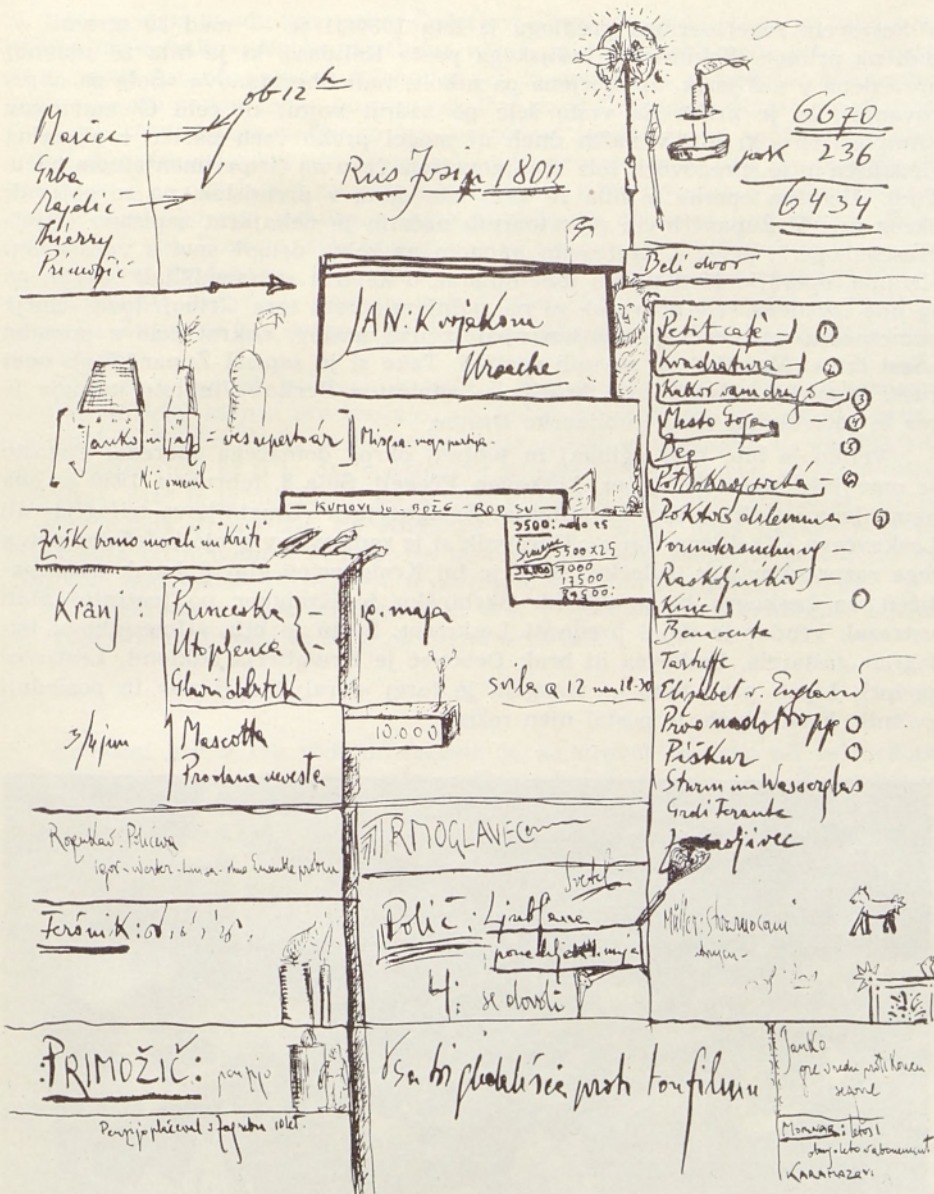
Nič manj zanimive, hkrati pa pomembnejše za našo gledališko zgodovino so tiste opombe, ki jih je pisal Župančič — zdaj že upravnik, pa še vedno zaverovan v dramaturško delo — o prebranih dramah in komedijah, ki so jih malo za tem igrali, pa tudi o tistih, ki niso prišle na spored nikoli ali komaj čez deset, nekatere celo čez petindvajset let, pozno po zadnji vojni.

Eden takih zapiskov ob prebranih igrah kaže na primer poglede na mladinski spored. »Ni za našo deco«, pravi o nemškem ordrslem proizvodu. »Stereotipno: revščina — sanje o svobodi — zopet revščina. Brez sijaja na koncu, brez lepše perspektive«. Ob drugem presoja našo publiko in zmogljivost ansambla: »Spretno pisana komedija«, tako piše o igri »Grand Hotel« Paula Franca, »za nas težko v poštev: najbrže za Ljubljano premondenska. Zasedba? Kdo Fritz? Rogoz? Kje si?« Ob Rostandovem »Cyranu« razmišlja spet o zasedbi in vrednoti vloge: »Kristijan: ni elegant; plemič iz province, se nerodno počuti v novošegnem okrožju (vsak nov izraz takoj me razoroži); je pa moški, junak in toplega čustva: Jan. Rogoz je zanj preokreten in premalo topel.«

Nekatere sodbe — iz prvih let, ko je postal Župančič upravnik, pa tudi še iz kasnejših — skoraj presenečajo. Na primer tista o Janačkovi operi »Zapiski iz mrtvega doma«, ki je bila že 1930. leta v načrtu: »Senilno«, ali pa ob Shawovi »Milijonarki« v letih neposredno pred zadnjo vojno: »Neznosna starčevska brbravost«... V večini primerov pa gre vendarle za mnenja, ki jim še danes lahko pritrdimo.

Sem sodijo tudi repertoarni predlogi — bodisi Župančičevi, bodisi domisleki njegovih sodelavcev, ki jih je sprejemal ali vsaj jemal v pretres. Tako je bil že takrat, za sezono 1930/31, v načrtu poleg »Glembajevih« tudi »Vučjak«, uprizorjen šele čez dvajset let v ljubljanski Drami. Ob njem sta zapisani dve igri Rabindranatha Tagora — »Chitra« in »Pošta«, ki ju je dalo še pozneje ljubljansko Mestno gledališče. Ob »Karamazovih« je zapisana opomba »pro in contra«; zmagal je »pro«, vendar tudi šele nekaj sezon za tem. Celó na igro nekdanjega ljubljanskega igralca, Čeha Frante Bohuslava, so mislili tisti čas.

List iz Župančičevih dnevnikov

V Šestovem repertoarnem predlogu iz leta 1930/31 je — med 39 igrami! — tudi na primer »Sakuntala« indijskega poeta Kalidase, ki je bila že zdavnaj prevedena v naš jezik, uprizorjena pa nikoli; tudi Sheridanova »Šola za obrekovanje«, ki je prišla na vrsto šele po zadnji vojni; in celo Giraudouxov »Amphitrion«, ki niti v naših dneh ni mogel preko vseh barrier v oficialna gledališča in je spregovoril šele v najnovejšem času na eksperimentalnem odru. Tudi »Beraška opera« je bila že tisto leto dana v premislek, pa so oklevali okrog nje. V Župančičevih repertoarnih načrtih je nekajkrat zapisano »Dreigroschenoper«, prvič s Kreftovim imenom na robu, drugič spet z vprašajem: »Drama, opera?«. Med tujimi umetninami, o katerih so razmišljali takrat, pa so bile izvedene šele po vojni, ni na zadnjem mestu igra Gribojedova »Gorje pametnemu«. Večkrat je zapisan njen izvorni naslov, enkrat celo z opombo »Šest črte«. Marsikaj pa so tudi speljali. Tako si je zapisal Župančič ob novi ruski komediji »Kvadratura kroga« — »dobiti v Berlinu« in leto kasneje je res že zaživela na odru ljubljanske Drame.

Veliko je bilo tudi ugibanj in tehtanj okrog domačega sporeda. Pogosto se omenjajo imena Kraigher, Leskovec, Pregelj. Seja 8. februarja 1930 je bila namenjena odločitvi, kaj naj odtehta: Kraigherjeva »Umetnikova trilogija« ali Leskovčeva »Kraljična Haris«. Upravnik si je zapisoval v svojo beležnico potek tega razpravljanja v izvlečku: Golji je bil Kraigherjev glavni junak nesimpatičen, za Leskovca bi se odločil; Skrbinšku je Kraigher po teatralni plati ustrezal, vendar je dajal prednost Leskovcu; Šestu je bila »Umetnikova trilogija« zastarela, Leskovca ni bral; Debevec je Kraigherja odklonil, Leskovca podprl; Lipah prav tako — zmagala je torej »Kraljična Haris« in poslednji svétnik, Fran Lipah, je postal njen režiser.

Oton Župančič pri sprejemu na ljubljanski železniški postaji (1927/28)

Ista seja pa je odločala tudi o Čufarjevi »Tragediji v kleti« in o Lipahovem »Glavnem dobitku«. Vemo, da Čufar nikoli ni videl poklicnega odra, Lipaha pa so igrali natančno mesec dni po tej seji in dosegel je za tisti čas nenavadno visoko število ponovitev — sedemnajst. Pač pa je Grumova »Goga«, predložena 2. marca 1930, čakala poldrugo leto na milost (premiera 23. septembra 1931).

Tudi o drugi Leskovčevi drami, »Veri in neveri«, so že tisti čas razmišljali, vendar se ji je odprla pot na oder šele v vojnih letih. Omenjena je tudi dramatisacija Levstikovega romana »Gadje gnezdo« in ob njem ime Marije Vere, vendar nič več. Pogosto, zelo pogosto pa se vpleta v te zapiske Pregljeva igra »Ljubljanski študentje«, tako kakor so mislili ljubljanski gledališki delavci nanjo pogosto tudi še v letih po zadnji vojni. Ne takrat ne zdaj se načrt ni uresničil. Župančič je v enem primeru, ko je igro spet omenil, pripisal pomislek: »Predrago«.

Tudi še v zadnjih predvojnih letih si je zapisoval Župančič v te sezname avtorje in dela, ki nas presenečajo, ali, bolje, prepričujejo nas, da jih nismo odkrili šele danes: mislil je na sovjetskega pisca Afinogenova in na njegovo igro »Daljekoje«, ki ji je dal v oklepaju že tudi slovensko ime: »Kjer se vlak ustavlja«; niso je igrali. Mislil pa je tudi na oba danes tako popularna, takrat še zelo mlada dramatika: na Anouilha (»Le voyageur sans bagage«) in na Salacrouja (»Un homme comme les autres«). Pri tem slednjem je zapisal na robu tudi podatek — verjetno — o pariškem številčnem uspehu: »200 x«.

Obe igri sta res doživeli slovenski krst v ljubljanskih gledališčih, vendar po drugi svetovni vojni in še to ne ravno prva leta.

4

Povečini gre v teh sedmih zvezkih le za drobne zapiske ali zelo skope pripombe. Skorajda osamljena, zato pa še posebej dragocena pa je Župančičeva sodba o novi uprizoritvi Cankarjevega »Pohujšanja v dolini Šentflorjanski«, zapisana 27. septembra 1928, dan po premieri v ljubljanskem gledališču.

Gre za novo, zelo moderno, prav gotovo zanimivo, pa hkrati nekoliko samovoljno in zato sporno Skrbinškovo interpretacijo Cankarjeve farse. Župančičevo mnenje je vablivo ne samo zaradi svoje izredne kritične ostrine, saj je ostrejšje od vseh ne ravno blagohotnih javnih kritik, ki so bile natisnjene dan kasneje; pomembno pa je to pričevanje še posebej zaradi tega, ker kaže hkrati nenavadno širino in strpnost Župančiča — upravnika in hkrati dramaturga: režiserjeva zamisel se mu je upirala, skoraj žalila ga je, vendar ni izkoristil možnosti, ki mu jih je novi položaj dajal. Dovolil je, da so predstavo, kakršna je bila, pokazali javnosti, le v teh svojih dnevnikih zapiskih je povedal o njej jasno in odkrito besedo.

V novi režiji je izgubila farsa po Župančičevem mnenju »vso poezijo, vso lahkotnost, ki je znak prav tega Cankarjevega dela bolj nego katerega drugega. Rodoljubi spremenjeni v odurne spake, pokveke, ki se jim ne moreš od srca smejati. Teksta šlo vse polno v izgubo. Skrbinšek, ne Cankar.« Ne glede na to, koliko je režiser res samovoljno posegal v krhko tkivo Cankarjeve igre, so nekatere od zapisanih Župančičevih sodb nenavadno bistre in resnične: »Cankar je kljub satiri vendarle jasnina«, pravi. »Ženijalna lahkota.« Prej, tako sodi, je bila to že naša — ljudska igra. Zdaj, o tem je prepričan, jo bo občinstvo gotovo odklonilo, kajti »vsa domačnost, slovenskost dela z bogom«. Ne samo režiser, tudi igralci mu niso po volji: župan da ima vseskozi en sam

ton, interpret Petra da je nedozorel za to vlogo, igralka Jacinte da nima duha, nima bleskovitosti, niti osebnosti, »ničesar prečudežnega«. Ženske obleke da so samo neokusne — ne z okusom karikirane.

»Eksperiment brez genijalnosti ni za Narodno gledališče«, tak je sklep tenkočutnega spremljevalca slovenskega gledališkega razvoja, ki skoraj obupano išče ob koncu odgovor na vprašanje »Kje je slovenskost te predstave?« Zanj je to »omejeno slovenstvo, Krähwinkel.«

Z asociacijo na to Kotzebujevo burko, katere ga je spomnila nova uprizoritev Cankarja, je Župančič sklenil svojo, v jezi in obupu napisano gloslo. Na novi strani si je izpisal le še dve misli iz režiserjeve razlage v Gledališkem listu: »stilistično najenostavnejša« in pa »v slogu, ki je v njem in v duhu modernega teatarskega človeka« — ter postavil ob vsako od teh dveh misli velik vprašaj.

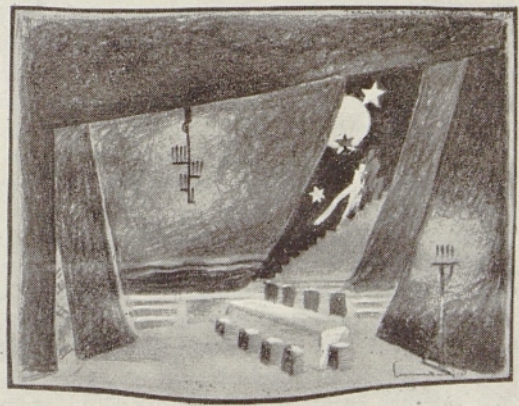
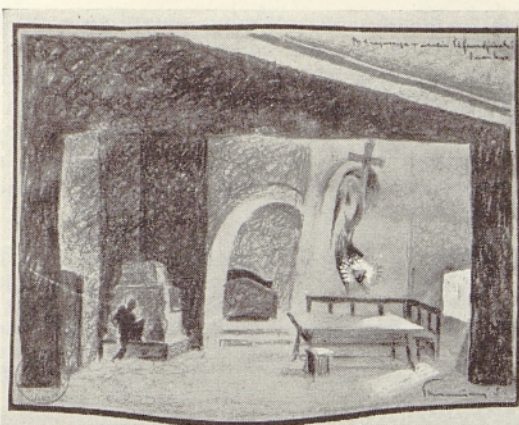
Prav zanimiva je primerjava te Župančičeve glose — prve kritike nove uprizoritve — z javnimi kritikami, ki so bile objavljene v časnikih dan za tem, v revijah pa malo kasneje. Res je bil Bratko Kreft, kot zatrjuje v svoji zadnji knjigi, eden izmed redkih (če ne sploh edini), ki je takrat pisal pozitivno o tej predstavi. Po njegovem mnenju je nastopil režiser vstric pisatelja in prav zato je bila zanj najzanimivejši produkt slovenske gledališke umetnosti po vojni sploh. Fran Albreht je Kreftovo kritiko, ki sicer tudi ni bila brez kritičnih pomislekov, objavil v Ljubljanskem Zvonu, vendar s pripombo, da se uredništvo v mnogočem ne strinja z njo; dodal pa je svoje mnenje, da je ta režija mrtvorojen poizkus, da se Cankarjeva lahkotna in duhovita improvizacija, polna humorja, izpremeni v nekaj težkega ter leže na človeka kot môra, skratka, da nam je delo v tej interpretaciji danes bolj tuje in nepristopno kakor tedaj, ko je izšlo. Podobno je pisala tudi dnevna kritika: očitek, da uprizoritev režijsko poveča vse groteskne detajle, sicer ni tako hud, če poznamo Cankarjeve napotke za uprizoritev; vendar, po mnenju B. Borka v Jutru, se je fina ironija Cankarjeve farse spremenila v hrupno šalo in zaradi tega in podobnih očitkov je imel predstavo za banalizacijo Cankarja. Fr. Koblar je v Slovincu strpneje ocenjeval uprizoritev, ki da je kot režija zase nedvomen uspeh, vendar izven mej Cankarjeve individualnosti, brez ritma in poezije, nasprotje Cankarjevi sladkohudobni domačnosti . . .

V vseh teh kritičnih poročilih, če izvzamemo Kreftovo, najdemo po vsem tem misli, zelo sorodne Župančičevim. Nobeden od teh kritikov pa jih ni zapisal s tako ostrino in s tako osebno prizadetostjo; prav ta osebna prizadetost mu je ostrila pero, da je pisalo nekatere tako težke, skoraj žaljive besede, da jih še ne kaže objaviti v celoti.

Nekaj pa velja še enkrat ponoviti in posebej poudariti: tenkočutni dramaturg je z vso ostrino pisal te besede v svoj dnevnik; tolerantni upravnik pa je molčal in kljub vsem kompetencam pustil predstavo nedotaknjeno.

* * *

Opombe v teh sedmih zvezkih, sedmih delovnih dnevnikih, nam zgovorno dopolnjujejo podobo Otona Župančiča kot upravnika Narodnega gledališča v Ljubljani. Kažejo nam njegovo skrb za ustanovo, ki mu je bila zaupana, skrb, ki se ne kaže samo pri velikih umetniških vprašanjih, temveč tudi pri vseh tistih rečeh, ki se zde povprečnemu poznavalcu gledališkega dela nepomembne; kažejo nam njegov odnos do človeka, s katerim ga je vezalo skupno delo, nje-

V. Skružny ml.: Scenski osnutki
za Cankarjevo »Pohujšanje«
v Skrbinškovi režiji (1928/29)

govo občudovanja vredno potrpljenje pri spremljanju vseh drobnih rev tega človeka in občutek odgovornosti do njega; kažejo nam, kako je upravnik Župančič vsa ta leta še vedno ohranil ob vseh drugačnih skrbih tenek posluh za dramaturško delo v gledališču, predvsem za repertoarne probleme dramske hiše; kažejo nam, nazadnje, ostro kritično presojo umetniških dogodkov v gledališču, hkrati pa širino, ki mu je branila, da bi z avtoriteto upravnika posegal v stvaritve, ki jih je drugače vrednotil kakor njegovih sodelavci.

Sept cahiers de notes quotidiennes de l'époque où Oton Župančič fut directeur du Théâtre national slovène de Ljubljana éclaire d'un nouveau b'ais le portrait du poète (1878—1949). Ces notes nous montrent les préoccupations du poète pour l'institution qui lui fut confiée, ses soucis se rapportant non seulement aux importantes questions d'art mais aussi à tout ce qui pourrait sembler insignifiant au médiocre connaisseur de la pièce de théâtre. Elles nous révèlent ses rapports envers ceux qui furent ses compagnons de travail, la patience, digne d'admiration, avec laquelle il s'occupa de toutes leurs difficultés et son sens de responsabilité envers eux. Elles témoignent que Župančič sut pendant ces années, malgré toutes ses autres préoccupations, garder l'oreille fine pour le travail de dramaturge et surtout pour les problèmes de répertoire du théâtre. Enfin elles nous font connaître ses pénétrants jugements critiques prononcés sur les représentations et décèlent sa largesse d'esprit qui lui défendait de recourir à son autorité de directeur et d'intervenir dans les créations dont il avait une opinion différente de celle de ses collaborateurs. Ces notes sont d'une grande importance surtout pour les premières années de sa fonction de directeur (les années suivant immédiatement 1928) mais s'étendent jusqu'au seuil de la 2ème guerre mondiale. Jusqu'à cette année les cahiers se trouvaient dans les armoires de la Direction du théâtre, ils sont maintenant au Musée du théâtre.

Ivan Levar v nacističnem taborišču

Ivan Levar po prihodu iz taborišča

Najkasneje novembra 1943 so Levarja odpeljali iz Ljubljane v Dachau, kjer je bil do 25. marca 1944, ko so ga s Francetom Koblerjem, zdaj upokojenim sodnikom višjega gospodarskega sodišča, premestili v taborišče Sachsenhausen, Oranienburg b. Berlin, v 14. blok z jetniško številko 77100, kjer je bil vse do februarja 1945.

France Kobler nam je na našo prošnjo poslal »Prispevek k liku Ivana Levarja«, iz katerega povzemamo naslednji odlomek:

»V taborišču se je v osnovi običajno kazal vedrega optimista, pogumnega včasih do neprevidnosti, bili pa so trenutki, ko je bil popolnoma strt, obupan in prestrašen. — V Dachauu je bil naš informator o dejanskem položaju, poiskal si je nekaj starih znancev, eden je bil v taki funkciji, da je imel priložnost poslušati radijske oddaje iz Londona. Položaj je vedno dokaj trezno presojal in nas hrabil. — Droben doživljaj z njim: Ko so naju obrita po glavi in telesu v zapranih cebrah prignali pozno zvečer na sprejemni blok št. 14 v Sachsenhausen, je bilo vse taborišče kot izumrlo, na št. 14 pa so se še hrupno pogovarjali trije SS in neki gestapovec ogromnih dimenzij, oblečen v enako cebra uniformo kot midva. Na običajno vprašanje kaj sva po poklicu, je Janez, v veri da bo dvignil svojo vrednost, javil, da je bil operni pevec in igralec v državnem teatru. Pijani gestapovec — vsa družba se je nalivala s konjakom — je vprašal Janeza, kaj vse je pel. Na njegov samozavestni odgovor, da je bil vodilni bariton, se je na presenečenega Janeza ob pritrjevanju navzočih krvnikov zadril, naj zapoje znano arijo Rigoletta iz scene na dvoru: Hoho, hoho... Bolj ko se je opravičeval, da ne more, ker je izgubil glas zaradi TBC v grlu, bolj so pritiskali nanj in mu grozili s posledicami, če ne bo ubogal. Pošastna je bila scena, ko je Janez — oblečen v cebro in obrit po glavi — v stavu »mirno« kot

pravi dvorski norec poskušal zapeti arijo Rigoletta. Strah in ponižanje mu nista dala peti in ko je iztisnil nekaj glasov iz sebe, se mu je zataknilo in zaihtel je od ranjenega ponosa. S psovkami so naju odgnali v ledeno spalnico z 200 lageraši, Janez pa je vso noč ihtel. — Ob režimu, ki je vladal v taborišču, bi bil Janez podlegel, da ga ni čez nekaj dni potegnil k sebi na revir zdravnik dr. Milan Cunder. Tako Levarju kot Vorancu Prežihu je dobesedno rešil življenje, ker ju je ves čas jetništva v tem taborišču imel pri sebi kot bolničarja in ju skrival pred pogostimi kontrolami. Na intimnem praznovanju rojstnega dne Vorančevega v avgustu 1944 nam je Janez deklamiral dolge odlomke iz Kralja Leara. Pretresljivo je bilo in poslušali so ga celo bolniki, ki niso razumeli jezika.«

Iz Sachsenhausna je Levar pisal bratu Alojzu, bivajočemu v Celovcu na Cesti 10. oktobra št. 3, dvojce pisem (16. 4. in 3. 12. 1944) v nemščini.

1.

Ljubi brat! Moj naslov takoj pošlji hčerki Ančki in teti. Naj mi po slovenskem Rdečem križu vsak teden pošljeta paket. Pošljeta naj mi še: par ponošenih čevljev, dve srajci, 2 para nogavic, brivski aparat, milo in čopič. Počutim se dobro, pozdravljam in poljubljam Lizo, mislim samo nanjo. Tudi Ti mi — kot do zdaj v Dachau — pošiljaj pakete raje vsak teden, misli posebno na salame, cigarete in tobak. Piši mi, kako je doma. Če moreš, daj moj naslov gospe Anderwaldtovi — trgovina s steklenino, Kranj. To lahko opraviš tudi pismeno. Zdaj pa pozdrave in poljube iz vsega srca Tvoj brat Ivan.

2.

Ljubi brat in svakinja! Oprostita mi, ker Vama tako dolgo nisem pisal. Pakete, ki si mi jih poslal, sem v redu prejel. Iz vsega srca hvala Tebi in Tilki. Želim Vama kakor tudi vsej svoji družini vesel božič in srečno novo leto. Izrôči mojim vse moje srčne želje in poljube. Počutim se dobro in tudi zdrav sem. Še enkrat hvala vsem in pozdrav. Vaš Ivan.

Pozor! Nobene spremembe naslova: *Statt Block — 14, Block-49!*

Levarja so potem odgnali v Buchenwald, Kobler pa je ostal v Sachsenhausnu. Po umetnikovi smrti je slednji v sožalnem pismu (10. 12. 1950) vdovi Lizi Levarjevi pretresljivo orisal njegovo trpljenje v nemških taboriščih:

Spoštovana gospa! Minul je teden dni, odkar je Janeza zagrnila domača zemljica. Nisem se Vam oglasil s tolažilno besedo, v svojem srcu pa sem mu odprl kotichek toplega spomina in prisrčnega razgovora.

Vsi na zadnji poti so ga slikali kot genija in velikega ustvarjalca mogočnih teaterskih likov, jaz pa sem ga zraven tega poznal kot človeka brez škrlata in maske, ki je globoko doživljal, bridko trpel in se po otroško veselil. Čeprav sta se najini poti v zadnjem času le redko kedaj srečali, pa naju je vendarle vezala skupno prehojena pot najglobljega ponižanja in skritega največjega pričakovanja. In tako ga vidim: moker sneg naletava, za nama stoji esesovec-invalid v usnjenem jopiču z bičem v roki, midva pa žagava, žagava v nedogled, poleno za polenom, predno je jutro do poznega večera, ko se v celici pogovarjava z morilci in tatovi. Pa pozneje, ko naju je v Hofu lepo oblečena meščanska deklica opljuvala, s kakšno do kraja izmučeno kretnjo si je obrisal lice! Tako sva hodila skozi nemško Kalvarijo, njegova desna in moja leva roka sta bili

3. XII. 1949

Der Tag der Entlassung kann jetzt noch nicht angegeben werden. Besuche im Lager sind verboten. Anfragen sind zwecklos.

Auszug aus der Lagerordnung:

Jeder Häftling darf im Monat 2 Briefe oder Postkarten empfangen und absenden. Eingehende Briefe dürfen nicht mehr als 4 Seiten à 16 Zeilen enthalten und müssen übersichtlich und gut lesbar sein. Geldsendungen sind nur durch Postanweisung zulässig, deren Abschnitt nur Vor-, Zuname, Geburtsort, Häftlingsnummer trägt, jedoch keinerlei Mitteilungen. Geld, Fotos und Bildereinlagen in Briefen sind verboten. Die Annahme von Postsendungen, die den gestellten Anforderungen nicht entsprechen, wird verweigert. Unübersichtliche, schlecht lesbare Briefe werden vernichtet. Im Lager kann alles gekauft werden, Nationalsozialistische Zeitungen sind zugelassen, müssen aber vom Häftling selbst im Konzentrationslager bestellt werden. Lebensmittelpakete dürfen zu jeder Zeit und in jeder Menge empfangen werden.

Der Lagerkommandant

Liester Briester u. Schwägerin!
Herzlich mir, dass ich so wenig nicht
an Euch beide geschrieben habe! Die
Pakete die Du mir geschickt hast
behalten ich in Ordnung. Ich danke Dir
u. Tilken vom ganzen Herzen. Würde
Euch beiden, sowie meiner ganzen
familie fröhliche Weihnachten
u. glückliches Neujahr. Übergebe
den Meinen allen meine Glück-
wünsche u. Küsse. Ich befinde
mich wohl u. bin gesund. Mach
einmal Dank allen in meine
Grier Johann
Keltung! Kleine Adressenveränderung:
Statt Block-14, Block-49!

uklenjeni v skupno lisico, skupna je bila celica, skupna jed in skodelica, skupna deska, ki sva na njej ležala. Še ga vidim, vsega shujšanega in neobgljenega v revirju, ko ga razjeda onemogli srd in skrb za domače, še vidim njegove solze, ko prejme vest, da je fantka povozil avto, in spet njegov nasmejani obraz, ko je zvedel, da se bo fantek pozdravil. Ko je odhajal na transport z mojo odejo, sva se poljubila in si obljubila, da ponese domov pozdrave tisti od naju, ki se bo rešil iz tistega pekla.

Tako se pogovarjam z njim na večer, kadar preneha vihra dela in najin razgovor je iskren kot nekoč.

Gospa, tudi jaz sem mnogo izgubil in moja bolečina se skromno pridružuje Vaši veliki žalosti, da bi Vam bilo vsaj malo lažje. Če je res, da se skupno trpljenje bolje prenaša, naj Vam pomaga izmed mnogih tudi ta moja preprosta iskrena beseda. France Kobler.

(Hof — nemško mesto na meji Češke; »njegova desna in moja leva roka sta bili uklenjeni v skupno lisico« — 10 dni na transportu iz Dachaua v Sachsenhausen; »da je fantka povozil avto« — sin igravke Ančke Levarjeve. Te podatke in one v prvem poglavju je dal France Kobler.)

Ivan Levar (1888—1950), chanteur d'opéra de renom européen et acteur du Théâtre national slovène de Ljubljana, a subi entre novembre 1943 et mai 1945 toutes les atrocités des camps de concentration allemands (Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald). Cette période de sa vie nous est connue par deux de ses lettres écrites de Sachsenhausen et encore mieux par le récit qu'en a fait son camarade de prison, le juge France Kobler, qui a peint avec force le portrait tragique de l'artiste humilié jusqu'au fond de son être.

Vstop Milana Skrbinška v ljubljansko Dramo

Po uspehu v Trstu, po bosanski turneji z Marijo Vero in po ravnateljstvu in delovanju v Celju in Mariboru je Skrbinšek zaprosil za mesto režiserja in igralca v ljubljanski Drami.

11. 8. 1922 je upravnik Hubad sklical sejo, ki naj bi o tem razpravljala. Ni šlo brez težav, kakor bi spričo kandidatovega slovesa pričakovali. O tem priča *sejni zapisnik* (v SGM), ki je razen namestitvene odločbe in Skrbinškovih izjav, ki jih bomo prav gotovo našli v drugem zvezku njegovih spominov, verjetno edina listina o tem pomembnem dogodku.

Na sejo, ki jo je vodil Matej Hubad, so prišli režiserji Osip Šest, Franjo Bučar, Boris Putjata in igravca Anton Danilo in Zvonimir Rogoz ter vodja gledališke pisarne Josip Bitenc, z zamudo pa še Milan Pugelj in Pavel Golia, o katerem vemo, da je že v prvi polovici 1919 vneto vabil Skrbinška v Ljubljano (Gledališki list ljubljanske Drame 1963/4, št. 2, str. 45—46).

Najprej je poročal Hubad: prebral je Skrbinškovo pismo njemu in Golji in priporočilna pisma, med njimi gotovo tisto iz Trsta z dne 27. 7. 1922 (glej pravkar omenjeni Gledališki list) in ono dr. Škapina z dne 15. 7. 1922, ki kot član gledališkega sosveta v Mariboru toplo priporoča Skrbinška, s čigar odhodom bo »nastala na mariborskem odru velika luknja, ki bi je ne bilo mogoče zamašiti«, vendar je umetnik postavil »visoke zahtevke«, zato se je intendat dr. Brenčič izjavil proti angažmaju, »ker je mariborsko gledališče zelo slabo financijelno dotirano«. Zaradi vzdušja, ki je v njem potekala seja, je potrebno

objaviti iz omenjenega pisma še naslednji odlomek: »V Mariboru so bile lansko leto pri gledališču najrazličnejše intrige, ki so tudi zasegle osebo režiserja g. Skrbinška. V koliko je dal g. Skrbinšek sam povoda k temu, mi ni znano. Vem pa toliko, da je danes skoro vsaka individualnost, ki stoji na lastnih tleh in ki ima začrtano življenjsko stremljenje kakor tudi kulturni program, objekt, ob katerega se množica rada zaletava. — G. Skrbinšku tudi privatno ni mogoče prav ničesar očitati. Je človek, kateri živi svoji umetnosti, ki jo ljubi, in svoji družini, katero ravno tako ljubi. Po gostilnah in kavarnah se g. Skrbinšek ne vidi nikdar. Dela intenzivno in zelo veliko in tak človek, ki toliko dela v umetnosti, je po mojem mnenju tudi dober človek. — Ker smo mi v Mariboru, kakor vidim, g. Skrbinška z ozirom na to, da se je preselil z družino v Ljubljano, izgubili, in ker mi je znano, da se g. Skrbinšek poteguje za angažma v Ljubljani in slednjič, ker sem slišal, da so nastale proti njemu intrige od strani gledaliških igralcev, sem smatral za svojo dolžnost, da kot človek, ki stojim izven vsake interesne sfere, dam možu, kar je njegovega. Na klevete se seveda nisem oziral, ker poznam predobro g. Skrbinška kot resnega umetnika in vztrajnega ter značajnega človeka.«

Zatem je upravnik pokazal še drugo plat zvona: izjave nasprotnikov. Vse kaže, je dejal, da so vsi zoper njega, ker so prepričani, da bo »intrigiral«. Nato Hubad pove še svoje mnenje — kratko in jasno — v treh točkah:

1. Skrbinšek je domačin.
2. Dosegel je visoko umetniško stopnjo.
3. Mnogo je delal.

Potem je zaključil: »Ne želim dokončnih izjav. Prosim samo za nepristranska mnenja.«

Prvi se je oglasil Danilo:

»Igralci so proti. Če uprava noče razbiti ansambla, naj ga ne angažira. Igralca pa potrebujemo.«

Putjata:

»Ne poznam ga popolnoma. Poslušal pa sem ves kraval, ki ga je naredil pred nastopom, zato bi ga ne vzel. Če smem verjeti vsemu, kar govorijo kolegi o njem, tudi ne.«

Pa Šest?

»Poznam ga še iz tistih časov, ko je bil znosen. Takrat je bil tak, kakor piše v pismu. Kako je bilo kasneje z njim, sam ne vem. Kar pa sem slišal o njem, je bilo neugodno. Mogoče tudi intrigira. A bil bi potreben, če bi se le znebil intrigantstva. Člani so zaradi njega bežali iz Maribora. Npr. Železnik. Zdaj sta se pomirila. Vendar garancij zanj ne more dati nihče. Riziko pa je, o tem ni dvoma.«

Rogoz:

»Ne poznam ga ne kot igralca ne kot človeka. Vendar mu, kakor slišim, umetnosti nihče ne oponaša. Sicer pa je nemiren duh. Taki duhovi so nevarni.«

Kaj bo povedal Golia?

»Strankarstva se ni bati. Potrebna pa bo točna in stroga pogodba. Res, imel sem konflikte z njim. Zdaj so končani. Predlagam generalno odpustanje. Obljubil je, da se bo brigal le za svoje umetniško delo. Igralce potrebujemo. Skrbinšek se je prelomil. Zdaj je drugačen. Če bo tak, kakor je obljubil, bo vsem na veselje.«

Zadnji se je oglasil operni režiser Bučar:

Leta 1921, sem se svinjil, kaj me angajirano v Hriboru v Ljubljani, da stopim
 te v angajirano. Kipil sem, pa sem se, ^{leto 1921} dala na št. 11. Kraljevo dolines, da v nobi
 publikaciji, pravi, kaj točno in neometniško, odpravo, in znanostne krane. Tam sem
 si prijateljski hudega svrženja, ki je vsake negotovost, močnem angajiranju. Tode stopil
 sem do prijateljski hudega svrženja, ki je vsake negotovost, močnem angajiranju. Podpisano je in to
 tes obhajena pogodba, ki sem jo čeval zavati namohtnega pečata, ki pa nisi z zgodnjim
 obstrukcijski glase odprede.

Skrbinšek Milan (Pred Skopje 19. II)

je zaposlen... od uprave Narodnega gledališča v Ljubljani kot
 član... Narodnega gledališča Kraljevine Slovenije, v Ljubljani s skupnimi mesečnimi prejemki

Din. **2340** (Dva tisoč tristo četrdeset)

Pri teh prejemkih se smatra zaradi možnosti protovitvo
 posebnih honorarjev za temeljno plačo Din. **600** (šeststo) ... ostansk pa za
 doklade.

Angažma člana prište s. **1. avgusta**... 1922 in se zaključuje
 s... **30. januarja**... 1923.

Zavezujem se, da se bom brezpogojno pokoril... disciplinarnemu
 redu Narodnega gledališča v Ljubljani, oziroma "Uredbi o Nar.
 gledališču v Ljubljani" iz l. 1921.

Dokler ne stopi v veljavo nova pogodba, ki se bo dogovorila
 med menoj in upravo Narodnega gledališča v Ljubljani ob sodelovanju
 Udruga gledaliških igralcev, častni odbor, Ljubljana - pri čemer
 bo Udruga moje interese zastopala - se podvržem glede izvrševanja
 službe s 3. do 10. določil stare pogodbe za leto 1921/22.

Uprava ima pravico, da ⁱⁿ odpove vsak čas službo na enomese-
 čen rok brez vsakega utemeljevanja (!)

Ljubljana, dne: **19. avgusta 1922.**

Vpisan v sobiti list: **Matej Hubad**, upravnik
Emil Gaja, ravnatelj drame
Oton Župančič, dramaturg
Karel Makuta, tajnik.

Skrbinškova pogodba z upravo Narodnega gledališča v Ljubljani s »sramotnim pečatom« v zadnjem odstavku

»Vsaki upravi je veliko na tem, da se intrigantstva znebi. Skrbinška ne poznam. Naj se napravi poskušnja. Predlagam enomesečno odpoved brez utemeljevanja.«

Pugelj in Bitenc se — kot je razvidno iz zapisnika — nista prijavila k besedi.

Milan Skrbinšek med igralci na stopnišču ljubljanske Drame (okrog 1930). Sedijo: Skrbinšek, Plut, Murgelj, P. Juvanova, Jerman; stoje: Cesar, Šest, Levar, M. Danilo, Sancin, E. Kralj

Skrbinšek je bil tudi povabljen, a je moral pred vrati čakati na sklep. Prijetno mu gotovo ni bilo. Zakaj v novembru (1921) ni šel za uradnika v upravništvo dnevnika »Jugoslavija«, kjer so ga že sprejeli v službo! (Dokument z dne 2. 11. 1921 v SGM.) Zakaj ni šel v tujino ali vsaj na Hrvaško v zagrebško gledališče? (Dokument z dne 22. 9. 1919 v SGM.)

Poklicali so ga v sobo. Želeli so njegovo izjavo. Zapisnikar je pisal:

»Vse, kar se je o meni slabega govorilo, ni resnica. To je vse, drugih pripomb o klevetah nimam. Če sem član nekega gledališča, se moram pokoravati disciplini. Vsem kolegom bom prijatelj. Gospod Danilo, pred desetimi leti sem bil vaš kolega. Povejte, prosim, ali se nisva dobro razumela? Sicer pa smatram, da je moja prva naloga, izpolnjevati vse dolžnosti.«

Nato je odšel počakat na zaključek glasovanja.

Bučar? Za. Danilo? Za. Pugelj? Za. Putjata? Ne. Šest? Da. Bitenc? Ne. Golia? Da. Rogoz? Da.

Torej: 6 za, 2 proti. Vsi pa se strinjajo s pridržkom: enomesečna odpoved brez utemeljevanja.

Milan Skrbinšek je postal član slovenske matične gledališke hiše — vendar s sramotnim pridržkom.

Potem se je seja nadaljevala. Na vrsti je bila prošnja za popust veseličnega davka in predlog za naložitev davkov drugim zabaviščem.

Milan Skrbinšek (1886—1963) fut metteur en scène, acteur, auteur de pièce, traducteur, pédagogue, organisateur et directeur. Après ses études à Vienne il débute à Ljubljana et y joue jusqu'au début de la Grande guerre. Il prend part à la guerre, dans la saison 1918—1919 dirige le Théâtre slovène de Trieste et ensuite le théâtre de Maribor jusqu'en 1922 où il prie d'être engagé au théâtre Drama de Ljubljana. Le procès-verbal de la séance montre que les opinions de la direction du théâtre concernant son engagement étaient très partagées. Le maître fut accepté avec hésitation exprimée dans la clause très délicate et douloureuse pour le maître: Renvoi sans exposé de motifs avec délai d'un mois.

Predsmrtno pismo in oporoka Josipa Pluta

Josip Plut kot Dacar v Cankarjevem Pohujšanju (sez. 1933/34)

Josip Plut (roj. 1891) je bil najprej mehanik. Potem je bil zvest služabnik slovenskega gledališča: po obeh vojnah je kuhal igralcem dobro domačo hrano ter vdano in sijajno igral služabnike in sploh vse drobne in najbolj neznatne vloge. A »Josip Plut je bil mojster malih vlog« in »to pomeni veliko«. Tako je v posmrtnem spominku zapisal o Plutu nepozabni in edinstveni prvak slovenskega igrilstva Franc Lipah in izjavo podkrepil z odlično strokovno utemeljitvijo: v nobeni vlogi ni odpovedal, povsod je do skrajnosti izrabil svoje besedilo in ga nikjer ni napačno podajal, umetniško strogi natančnež je bil. »Zakaj velike vloge,« piše Lipah prav tam, »se ne merijo po dolžini besedila, temveč po tehtnosti in izgrajenosti.« In ko potem našteje dve njegovi vlogi iz Cankarja — Dacarja in Piska — ob njima imenitno označi Plutovo igrilstvo in ugotavlja: »Takah igralcev nam je treba, zakaj igralcev za velike vloge se vedno najde. Naše gledališče pa potrebuje igralcev za majhne vloge, ker s tem gledališče raste, na tem gledališče stoji.« Nato zaključi z odkritosrčnim priznanjem: »Nepozabni prvi grobar v Hamletu, katerega sem tudi sam igral in ki ga nisem nikdar dosegel v taki meri kot Plut in ki mu ga moram v njegovo slavo priznati, je zdaj v grobu. Slava njegovemu spominu, slava mojstru malih vlog.«

Za osvetlitev njegove igralske podobe si oglejmo izjavo, ki jo je 1927 napisal za knjigo »Ljubljansko narodno gledališče v letu 1928«, a je urednik Pavel Debevec ni uporabil:

»Kako sem prišel h gledališču? 12 let mi je bilo, ko sem bil že »aboniran« na galerijsko stojišče v današnjem opernem gledališču, kjer sem občudoval naše pionirje Borštnika, Verovška itd. Misel, kako priti do tega vzvišenega cilja, mi ni dala spati, ko sem se po končani predstavi priplazil domov. Javil sem svoj pristop v dramatično šolo, praktično sem se uveljavljal v Rokodelskem domu v Ljubljani kakor mnogi naši veliki možje. Učitelji so mi bili ga. Borštnik-

Zvonarjeva, Gusti Danilova, gg. Etbín Kristan, prof. Kobal, Verovšek, Nučič in drugi. Ustanovili smo klub »Ljubljanski diletanti« ter prepotovali skoro vsa večja mesta Slovenije. V gledališče sem prišel s statiranjem kot mnogi drugi, danes slavni igralci, delal sem za kulisami bojni hrup, veter, razbil tudi kako čašo, a počasi je šlo. Nekoč sem se »drl«, kar opazim, da me posluša tedanji zaslužni kapelnik Benišek; prebledel sem, ko me je poklical k sebi, rekoč: Vi imate prav čeden bariton. Ali ne bi hoteli v operni zbor? S strahom in veseljem sem ponudbo sprejel. 30 kron mi ponudi intendant. Malo bo, ugovarjam, obesiti moram vse drugo na kol ter biti cel dan na razpolago tudi dramí in opereti. Takrat so bili igralci večkrat lačni in kakor zatrjujejo izkušeni pevci, se laže poje s praznim želodcem — in podpisal sem. Od l. 1910 sem nastopal v operi, dramí ter opereti, v kateri sem pel tudi manjše partije. Po vojni, ko je dobila naša drama svoj prepotrebni hram, me je tedanji ravnatelj in učitelj g. Nučič sprejel v svoj krog igralcev, kjer delujem še danes. Nastopal sem tudi v Trstu, na Malem Lošinjú, v Zagrebu, Beogradu itd.«

Po osvoboditvi je prevzel vodstvo kuhinje gledališke sindikalne podružnice, kot upokojenec pa je skrbel za prehrano ekipe prvega slovenskega umetniškega filma »Na svoji zemlji«.

Pod konec leta 1948 se je zatekel v ljubljansko bolnišnico, kjer so končno ugotovili jetiko. 8. III. 1949 je sindikalna podružnica pri SNG zaprosila Državni zavod za socialno zavarovanje, »naj bi bil Plut čimprej deležen zdravljenja v Zavodu za tuberkulozo na Golniku ali v Novem Celju«, saj gre za »zaslužnega gledališkega umetnika iz generacije gledaliških igralcev, ki so postavili in dvignili umetniško raven naše drame«. Prošnja je bila ugodno rešena in Plut je odšel v Novo Celje umirat. 28. 6. 1949 že piše takratnemu ravnatelju Drame Slavku Janu pretresljivo pismo:

Dragi Slavko!

Moje misli so kar naprej v Lj. — Danes čítam o gostovanju v Beogradu. Šel bom v mislih z vami in zaigral mojega Piska kot še nikoli. Čítal sem tudi kritiko o Gribojedovu in zdi se mi, da je bila komedija trd oreh za vse.

Kako so se obnesli Beograjčani? Ali so kaj »zabili« klinov nam Kranjcem?

Kako je meni težko, si ne moreš misliti. Toliko let biti s srcem in vso dušo pri tem, to ne moreš pozabiti in ne prenesti — — —

Kako pa Ti, Slavko? Slišim, da kar dobro voziš. In kar je posebne važnosti — vendar enkrat eden iz vrst igralcev.

Jaz pa počasi hiram, imam komaj 50 kg. Sem kakor Gandi, suh kot polenovka.

Povsod gre nazaj, celo malico so ukinili, ni nobenega priboljška. Tako je, če je človek sam.

Tu je žalosten kraj za človeka, ki je bil vajen druge okolice in ljudi. Vse je tako strahotno, videti je treba te obraze. V tem mesecu smo presegli »plan« za polovico, tako umirajo . . . Malo bolj zakašljaš, žila se ti pretrga in konec.

Najbolj žalosten pogled so otroci. Najmlajši pacijentič je star 6 mesecev in potem dalje. Povem Ti, da kadar vidim kolono, ko gre v park, vedno sem solzan, ker jaz sem vedno ljubil otroke.

Jaz za sebe ne vem nič, ali bom še kedaj videl Lj. ali ne.

Sedaj je 8 mesecev, a sem še vedno vezan na posteljo. Vstanem za kake četrt ure in potem kar padem brez sape. Neko jutro sem že plaval v nebesa, a so mi o pravem času pomagali s kisikom. Ni zdravila za to, sem ves zastrup-

ljen, kožo imam kot slon, tolikokrat je bila preluknjana. V vsem času sem dobil preko 650 injekcij. Pa tudi temu bo Jože naredil konec.

Vesnilo me bo, če se kaj oglasiš in Vas vse skupaj prav lepo pozdravlja Tvoj

Gandi

Smrt se ga ni usmilila skoraj tri leta, čeprav mu je dan na dan huje stiskala sapo. Bilo mu je tako tesno, da je dobro leto pred smrtjo že narekoval oporoko za Lojzeta Drenovca, ki ga je ves čas zvesto obiskoval. (Oporoko, ki jo je pisal Plutov sorodnik Vizjak, je Lojze Drenovec 15. 11. 1963 izročil SGM.)

Novo Celje, 25. 11. 1950.

Dragi Lojze!

Po narekovanju Jožeta.

Ure so mi štete. Spominjam se Te in si za spomin izberi sliko, katero hočeš! Vse knjige in kolikor hočeš, nadalje Ti zapuščam »Slovenski dom« iz leta 1945, ko je bila borba na višku, domobrantska revija kompl. vse številke, mnogo je izrezanih člankov v raznih mapah, saj to je velike zgodovinske vrednosti. Vse slike, fotografije gledališke, ki se nanašajo na gledališče in kolege, vzemi Ti! Rad bi še enkrat govoril s Teboj! Prosim Te, ko me pripeljejo v Ljubljano, pojdi k moji sestri v vseh ozirih na roko, da ji s tem olajšaš zadnje opravilo, ki ga bo imela s svojim bratom.

Ponoči sem bil že nezavesten in so me samo še z injekcijami obdržali pri življenju! Rad bi Ti pisal sam, ali ni več mogoče. Vse to Ti bo izročila moja sestra, ko se bosta dogovorila na mojem domu.

Tvoj Jože

Pokopali so ga, ko je bilo za več ko meter snega. Zato je bilo le malo pogrebcev — morda deset.

Lojze Drenovec je takoj po Plutovi smrti odšel k njegovi sestri. Izročili mu niso ničesar. Doslej ni bilo mogoče ugotoviti, kje je Plutova skromna zapuščina.

Josip Plut (1891—1952) fut surtout dans les dizaines d'années précédant la deuxième guerre mondiale un unique acteur de rôles épisodiques du Théâtre national slovène de Ljubljana. Grâce à une inspiration originale et un goût raffiné et par un travail assidu il créa toute une série de petits caractères parmi lesquels Dacar et Pisek des pièces des Cankar et le Premier Fossoyeur de Shakespeare se sont placés au premier rang des créations théâtrales slovènes et ont été loués par un des plus grands acteurs slovènes Fran Lipah (1892—1952). Après la guerre la tuberculose s'empara de l'acteur. Sa dernière lettre et son testament nous montrent avec quelle passion il se dévouait à sa profession mais aussi quelle amertume remplissait son tendre coeur.

à se mine!
Jos Plut
10/ VII 51

Makuc piše partizanske spomine in – pesmi

V pismu Ferdu Godinu (11. 4. 1962.) je Makuc zapisal, da nima literarnih ambicij in tudi ne sposobnosti. A je le pridno uporabljajl pero in njegova pisma, partizanski spomini, pesnice in navsezadnje kriminalka, ki jo je začel pisati v zadnjih mesecih življenja, zgovorno pričajo, da je zgornji izjavi botrovala njegova ljubezniva skromnost.

S spomini na leta osvobodilnega gibanja se srečamo dvakrat: spomladi 1962 je opisal akcijo na dijaškem sejmu v septembru 1941, ko je gorela Rašica (7 strani), še prej pa obširneje obdelal svoje zgodnje stike s partizani v članku z naslovom Od formiranja Preserske čete do Šercerjevega procesa (20 strani). Tu najprej popiše svoj odhod v partizane v oktobru 1941, ko mu je bilo dobrih sedemnajst let, nato znani napad na Lož, ki ga zaključil z grenkim humorjem:

»Kot mule obloženi smo hodili vso noč. Ko se je jelo daniti, smo se ustavili, hoteč bolje porazdeliti tovor, da bi vsi približno enako nosili, kar se nam takoj ob umiku ni posrečilo narediti. Šele tedaj smo ugotovili, da je bila cela vrsta zavojčkov sabotiranih — čavre niso bile polnjene. Kolikor smo bili veseli, da žive tudi v Italiji pametni ljudje, ki jim ni do fašističnih zmag, toliko smo bili tudi nesrečni, ker se je tako naša zaloga municije občutno zmanjšala. No, drugo poglavje je bila zaplenjena blagajna. Mučili smo se in mučili, da bi jo odprli, končno se nam je posrečilo odpreti jo s strelom. V njej pa smo našli 6 lir. Tako je bil naš plen kaj malo pomemben: z municijo smo se mučili vso noč — pa je bilo le pol dobre, potili smo se pod težo blagajne za — 6 lir.«

Četica se je nato ustavila v Auerspergovih lovskih kočah nad Belimi vodami. Mikličevka jim je — nič kaj rada — postregla, prespali so in potem odšli v zasneženo jutro. Poti so bile zametene in tako so zašli. Dve možnosti sta bili pred njimi: ali vztrajati ali se vrniti k Mikličevim vilam. Raje so se vrnili — skoz zamete so si korak za korakom utirali pot. Tam so jih naslednje jutro napadli Italijani.

»Ko sem to jutro — bilo je 26. oktobra vstal, je nekdo zakričal name: »Kje imaš puško, zgrabi jo!« »Zakaj?« sem se posmejal. Oni pa se je zadr: »Italijani!« Bil sem še vedno prepričan, da se norčuje, kajti zdelo se mi je, da smo tu nad vse varni pred Italijani. Brezskrbno sem stopil k oknu, tedaj pa je zaropotalo. Padel je prvi rafal. Bili smo obkoljeni, izgledov za resno obrambo ni bilo nobenih. Italijani so streljali, krogle so vse prebile lesene stene. Zaklona ni bilo. Mi se nismo znašli, saj smo bili sami 17, 18 let stari fantiči. Nikogar ni bilo med nami, ki bi že služil vojsko, razen Gorenjca (komandant). Od njega smo v tem trenutku pričakovali pametnih ukrepov. On pa je odredil, da se vsi umaknemo pod stopnice. Tako smo tudi storili in Italijanom olajšali trud, kajti zdaj res niso imeli mnogo dela z nami. Brž ko smo bili pod stopnicami, je Mikličeva služkinja odprla kletna vrata in Italijani — bil je bataljon M — so vdrli v hišo. Najprej so iz tiste luknje izbezali komandirja in ga strahovito pretepli, potem še ostale. Puškina kopita so padala po nas vsevprek. Pobrali so vso našo opremo, nas pa zaprli v hlev. Tam je bil zaprt že naš stražar. Tako je bil končan naš odpor, v katerem se nam je posrečilo vreči le nekaj bomb. — Stražar nam je zdaj razložil, kako je cela stvar potekala. Na straži je bil v usodnem času Miklavčič. Po poti se mu je bližal civilist. Po navodilih komandirja ga ni niti ustavljal. Ko je civilist prišel tik njega, je potegnil iz žepa pištolo in ga prisilil, da se je umaknil v hlev. Miklavčič je puško imel namreč

Drago Makuc (desni) v partizanih

na rami in streljati ni utegnil več. Vse je kazalo na to, da je stvar dogovorjena, kajti Gorenjc je dal strogo navodilo, da je treba civile pustiti k hiši, Mikličeve gospe pa ni bilo več tu. Zdaj nam je šele prišlo na misel, da je bil pravzaprav Gorenjc tisti, ki je najbolj silil nazaj v Mikličevo vilo in da je bil on tudi tisti, ki nas je spravil v nemogoč zaklon pod stopnice. — Italijani so nas odpeljali na karabinjersko postajo v Drago. Tu nas je sprejel komandir postaje: vsakemu od nas je pljunil v obraz. Prvi so njegov pozdrav pač bolj občutili kot zadnji, za katere mu je že zmanjkalo sline, saj nas je vseh bilo osem. Vklenili so nas po dva in dva in še vse skupaj z dolgo verigo. Kočevarji so nas hodili ogledovat kot znamenite primerke zverin. Posebno enega od njih se prav dobro spominjam, ker nam je takole napovedal usodo: »Kaj vas ni škoda, tako mladi ste, pa vam bodo porezali nosove in ušesa preden vas bodo pobili.« Mi niti nismo bili kaj posebno vznemirjeni. Sploh bi težko opredelil naše takratne občutke. Ne morem reči, da smo bili kako posebno pogumni, pa tudi strah nas ni bilo in tudi apatični nismo bili. K nam so privlekli še Ignaca Žagarja in Lada Janežiča. Bila sta ujeta pri drugi grupi, ki je šla po hrano proti Belim vodam, pa je padla v zasedo.«

Po zaslišanju so jih odpeljali v Ljubljano v Belgijsko kasarno. Zaprli so jih v skupno celico in ko so gledali skozi linico, so na hodniku zagledali svojega komandirja Gorenjca v — fašistični uniformi. Čez mesec dni so jih odpeljali v zapore na sodišču. Razprava je bila 15. in 16. decembra. Osem — od šestnajstih — jih je bilo obsojenih na smrt, ostali na dosmrtno ječo, Makuc in njegov tovariš Gabrovec pa sta bila zaradi mladoletnosti pomiloščena na 18 let robije.

»Vklenjene so nas odpeljali iz dvorane. Na dvorišču so nas ustavili in od onih osmih, ki so bili na smrt obsojeni, vsakega posebej vodili v celico, kjer so potem čakali smrtno kazen. Ko smo tako čakali, smo bili ostali še nekako bolj prizadeti od onih, ki jih je čakala smrt. Iz morečega vzdušja nas je prebudil Rado Kogoj, rekoč prostodušno: »Zakaj tako, fantje? Saj smo vendar vedeli, da bomo popadali, ko smo odšli v partizane! Zapijmo!« In smo peli partizanske pesmi do njihovega odhoda. Kogoj se je obnašal tako prostodušno, kot da se ni prav nič velikega zgodilo.«

Januarja 1942 so jih odpeljali v Italijo — v ječo med kriminalce.

* * *

Pesmi, ki jim je dal skromen, a značilen naslov »Utrinki v soncu«, je 33. Napisane so bodisi v medvojnem času (pesem »Brez konca pot...« je nastala v Zadru 7. 4. 1945) bodisi v prvih povojnih mesecih (posvetilo ženi Vidi je datirano s 6. 12. 1945).

Oblika je preprosta, čutiti je šolski vpliv domače poezije (Jenko, Gregorčič, Kosovel), slaba polovica pesmi je v kiticah, rima je preprosta in večkrat ušesu že dobro znana, čeprav nikoli vsiljiva, poskusi v smer svobodnega verza so plašni, toži se jim po kitičnosti, rimam pa se celo v najbolj drznih primerih ne morejo odpovedati. Vsebina je pregledna, beseda teče brez zadržkov.

Pesmi nam govore o bridkosti in idealih mladeniča oz. mladega, sicer osamljenega, a v svobodo, luč in ljubezen kljub vsemu verujočega in v lepoto narave zagledanega moža. Njihova pomembnost je v tem, da za vsemi žari topla podoba avtorja.

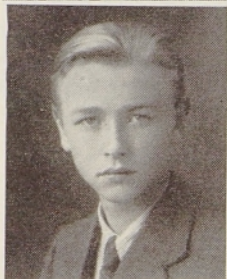
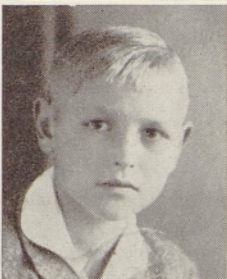
1.

Brez konca pot,
na poti brez števila je ljudi,
a jaz sem sam.
Ko gremo vsi
mimo mirnega opazovalca časa,
me med množico opaziti ni.

2.

Brez misli

Gozdna pot...
Z leve smreke,
z desne bori,
skrivnosten mir naokoli,
le v daljavi šum reke;
v vetru se borove veje
neslišno priklanjajo,
šopi trave med kamni sanjajo
in srce se mi smeje.

3.
O p o l n o č i

*Opolnoči
sem videl dekleta,
bila v temo je odeta,
v žilah prepeval ji glas je krvi.*

*Opolnoči
sem slišal tišino,
od nekje mi dišalo je vino
čez puste poti.*

*Opolnoči
sem planil iz sanj,
zvezde vse manj
so svetile v temi.*

4.
P o m l a d

*Hiša s streho podrto,
za hišo svinjak,
po dvorišču kokoši pode se,
začuden pastirček jih gleda;
od daleč nekje
plove oblak,
iz njive kadi se,
pot za ograjo je suha;
vijolica izza grma cvete,
popje na hruški brsti,
po glavah mladih beže
misli, v žilah vre kri,
a v dušah je mir kot v cerkvi.*

5.
I d i l a v s v o b o d i

*Mlada zarja
svetlo roso
spremenila je v biserne kristale;
drobne cvetke so pobožno
svoja čista lica
soncu pokazale;
samotnemu udarja
na uho mi pesem dela
z njive preorane;
glej, z razorov so vstale
sanje temnih dni,*

med travami stezica
vsa je oživela,
z njive prepelica
je zapela
čez poljane,
deklico je v rosi boso
fant poljubil na oči.

Le portrait de l'homme et de l'acteur **Drago Makuc** (né en 1924), mort prématurément il y a un an, qui a prononcé son testament dans le Rhinocéros — son amour de l'homme et sa foi en lui — est complété par ses récits de combattant et ses poèmes, publiés ci-dessus. Makuc rejoignit les partisans en octobre 1941, à peine six mois après l'occupation italienne de la Slovénie. A la fin de 1941 il est condamné à mort, puis gracié parce qu'il est mineur et condamné à 18 ans de prison. En décrivant ces événements il reste fidèle à lui-même: il est simple, modeste et gai. De même il demeure fidèle à la pureté de sa nature dans ses poèmes que personne à l'exception de sa femme bien-aimée ne connaissait jusqu'alors. Ce sont des vers simples, mais pleins d'aspiration vers la lumière et l'harmonie et d'abordant d'amour pour toutes les beautés du monde.

Ciril Kosmač ocenjuje Delakovo obdelavo scenarija »Na svoji zemlji«

Pisatelj Ciril Kosmač je napisal scenarij za prvi slovenski igrani film »Na svoji zemlji«. Film so začeli snemati v jeseni 1947. Njegov prvi režiser je bil Ferdo Delak (kasneje še F. List in končno F. Štiglic). Delak je s sodelavci napisal »definitivno izdajo scenarija« in jo predložil Kosmaču v pregled. Kosmač je nato v pismu z dne 6. 9. 1947 zanimivo, odločno in jasno ocenil Delakova prizadevanja. Pismo objavljamo skoraj v celoti. Izpustili smo samo nekaj popravkov dialoga. Ker ni bilo mogoče najti omenjene »definitivne izdaje scenarija« (F. Delak upa, da ga bo o priliki odkril, nameščenska Triglav filma Kristina Malnaričeva pa sicer ima stenografske zapiske, a so celo zanjo preveč zamotani), nam omenjena mesta ničesar ne povedo in jih prav lahko pogrešamo.

Dragi Delak,

mislim sem, da se bova v Ljubljani srečala ter se še kaj pomenila o scenariju. Resnično mi je žal, da sva se zgrešila.

Pri Jermanu sem vzel definitivno izdajo scenarija. Prebral sem ga v naglici — in seveda tudi v naglici naletel na nekaj precej grobih napak. Predvsem mi je žal, da ste ga tako neusmiljeno razmesarili; po domače povedano, populili ste mu precej dlak ter mu odrezali marsikatero moško znamenje. No, pa naj bo. Vendar bi za primer pripomnil, da ste pustili stvari, ki se mi zdijo resnično banalne in vsakdanje: recimo samo vsa kolobocija s tisto rigajočo mulo. Ta mula nikakor ni tako originalna niti ne tako slovenska in partizanska, da bi morala nastopati v prvem slovenskem filmu. Prečrtajte in jo pošljite k hudiču! Prav tako bi se dalo še marsikaj črtati v borbah. — Seveda, kar se

borb tiče, bo vaše mnenje drugačno. Zame je poglavitna igra karakterjev. In še to: preklicano mi je žal za partizansko šolo, in to ne samo zaradi šole same, temveč še bolj zaradi tega, ker je lepo napolnila dolgo časovno razdobje. Premislite še enkrat.

No, zdaj pa ti napišem popravke, ki jih bo treba vsekakor upoštevati:

Vztrajam pri tem, da Nančika poje »Kje so moje rožice...«

»V Dragi smo bili zmeraj kremeniti Slovenci.« (Vstavljena beseda kremeniti prav lepo najde kasneje odgovor v Tildičini pesmi »Slovenci kremeniti...«)

Ne uganjajte sentimentalnih osladnosti! Desetkrat sem vam že črtal ta Nančikin vzklik, pa še ni dovolj! Ni treba, da Nančika vzklikne »Dragič«, dovolj je, da ga veselo pogleda. Igralec je za to igralec, da igra — in ne da preceja limonado!

Isto kakor prej — samo še stokrat podčrtano! Nobenega vzklika! Sicer pa mislim, da je bilo dogovorjeno dovolj jasno, da je tekst moj — in tega teksta jaz nisem napisal!

Sem absolutno zoper pesem »Povej mi, kam greš, črnolasa«. Čeprav španska in sicer pošteno španska, se mi zdi preveč osladna in prav nič naša. Če bi v taborišču peli to pesem, bi bilo taborišče preveč vaudevillsko!

Sova: »Boga mi, zasmrčali smo! Naši so v vasi! Naši! In brez mene! Brez mene!« (Prosim, ne dodajajte mu zadnjih dveh besed: »Brez nas!« Mar ni karakterno popolnoma jasno, da gre Sovi zanj in ne za druge! Zamislite se vanj! Ne pozabite, da je to Taras Buljba! In vrnil se je v svojo vas kot zmagovalec, pa mu vso smetano polizejo pred nosom. Torej je jasno, da reče samo: Brez mene!

Stane: ... pohlepni narodi metali drug drugemu za napitnino! (Lepo prosim, ne vsiljujte mi svoje proze. Stane je govoril iz srca, pa ne bral iz časopisa. Kakšna kremenitost pa je v stavku »plačevati medsebojne račune?« Držite se teksta!)

Stane: »Zdaj nismo več sami. Z nami je tudi velika Sovjetska zveza svobodnih milijonov, ki se nam bližajo v rdeči armadi!«

V Gorico! (Nikakor pa ne Nad Gorico.)

Žegnanje ni primorska beseda. Pri nas pravimo žegnanju semenj. Torej Sova reče »semenj«.

Izogibajte se osebnega zaimka v prvi in tretji osebi, kadar ni naglašen.

Stane: »Ne, ne... ne zdaj... V Trstu!« (Ne dodajajte mi teksta. Kdo je pripisal »Se bova zmenila?« To je banalno. In te banalne besede se da prav lepo odigrati brez besed.)

Kako je z besedo »komunisti?« Tovariš Kardelj mi je v zadnjem razgovoru rekel, da je ni treba uporabljati. Ali ste se sedaj dogovorili, da ne bo kaj napak? Po mojem mnenju je bil pravilnejši moj tekst, ki se je glasil: »Tovariši! Partijci! Obkoljeni smo.« Premislite!

Tone: »Samo z leve... z leve pritiskajo...« (Le kdo, vraga, je dodal: »Naše geslo je naprej?« To je banalno. Mislim, da je več kakor vojak, če še v zadnjem zdihljaju govori vojaško ter so njegove besede, da pritiskajo z leve, več vredne kakor 33 gesel.)

To bi bilo v glavnem vse. Mislim, da mojih opomb in pripomb ne boš kar takole zametaval.

Kar se mi zdajle zdi važnejše, je vprašanje igralcev in igre. Glede tega moram najprej pripomniti, da mi niste pokazali niti dokončne zasedbe, a še

Ferdo Delak
kot režiser filma
Na svoji zemlji
v Baški grapi

manj posnetkov igralcev. In vendar se mi zdi, da je pisatelj, ki je značaje ustvaril, vsaj v neki meri poklican, da sodeluje pri presoji igralcev. Tako še danes nisem videl ne Orla, ne Staneta, ne Dragiča, ne Tildice itd. In vendar me to zanima. Pa ne samo to. Mislim, da bi lahko še postregel s pametnim nasvetom — in navsezadnje ne bi bil tako velikanski strošek, če bi mi bili zavrteli poskusne posnetke, kar ste mi celo obljubili. No, pa to je vaša stvar, kakor kaže. Meni pa kljub vsemu žilica ne da miru, da ne bi vsaj tebi dal nekaj svojih mnenj.

Vidiš, niti sam nisi prebral moje novele Očka Orel, kjer je ta značaj res dobro orisan. To bi bilo potrebno zate, še posebej pa za igralca, ki bo Orla igral. Prav te dni je izšla knjiga »Iz partizanskih let«, izbor proze iz osvobodilne vojne, v kateri je tudi moja predelana novela Očka Orel. Naroči si jo, da bosta lahko z igralcem prebrala. Glede Orla pazi predvsem na sledeče: To ni in ne sme biti pasiven tip! Niti v govoru, niti v kretnjah! Pač pa mirna, že usedena odločnost! — Obrekarica je blaga duša, a vendar trdna ob svojem možu. — Dragarica je lahko zoprna, a vendar ne samo zoprna. Naj le nosi tudi pečat tragike svojega razreda, svoje poneumljenosti! — Drejc me ne skrbi. — Staneta ne poznam. Da ne bo preveč pridigarški. — Sova ni nobena težava. — Pazi, da Angelca ne bo uganjala patetike! V tistem stavku, ki ga je izgovorila pri poskusnem snemanju, je presneto »tragična«. Toda njena tragika ne sme biti v tem, da govori z razvlečenimi besedami. — Nančika naj bo sanjava in začudena. — In še nekaj: sovražniki naj ne bodo samo »črni kakor hudič«. To naj bodo sovražni ljudje, nikakor pa ne roboti.

Poglavje, ki bo vsekakor najtežje, bo govornica. Lepo te prosim, reci igralcem, da jih imam zelo rad, toda da jih bom imel še tisočkrat rajši, če bodo govorili kakor ljudje in ne kakor igralci na odru. Brez patetike, ljudje božji, brez patetike! Sicer pa, kadar prideš v Ljubljano, oglasi se pri meni. — Da, še nekaj: igralci naj nikar ne skušajo posnemati tamošnje govornice. Govorijo naj knjižni jezik!

No, saj bi ti napisal še hudiča in pol, pa sem se že naveličal pretepati po stroju. In tudi drugo delo me čaka. Rad bi se pa še marsikaj pogovoril s tabo. No, pa bo že še prilika, nemara.

Sprejmi prav lepe pozdrave, hkrati pa ti prav iz srca želim najlepšega uspeha, kakor tudi igralcem in vsej ekipi.

Ciril Kosmač

L'écrivain Ciril Kosmač a donné à sa nouvelle »Le père Orel« la forme de scénario sous le titre »Sur son propre sol« qui est devenu dans les années 1947—48 notre premier film sonore slovène. Le film a été réalisé par le metteur en scène de cinéma Stiglic, mais le premier à s'être occupé de la réalisation filmée fut le metteur en scène de théâtre Ferdo Delak (né en 1905). Dans la lettre publiée ci-dessus Kosmač évalue avec humour mais aussi avec un sens critique aigu et une connaissance profonde des loies et des exigences de l'histoire et des caractères du film »la publication définitive du scénario« qui fut rédigé d'après son esquisse par les artistes de l'équipe avec Delak en tête. Cette lettre est un document intéressant sur la personnalité de l'écrivain Kosmač et aussi un témoin éloquent des années d'enfance du film slovène.

Milanski »General-Raport« kranjskega »pevca razglašene slave« iz leta 1879

Igralec, pevec, režiser, organizator, dramatik, prevajalec in publicist — tako nam predstavljajo priročniki podoba Josipa Nollija (1841—1902), pionirja slovenskega gledališča v čitalniški dobi in v prvih letih Dramatičnega društva.

O vsaki od teh vevj njegove dejavnosti bi bilo kajpada mogoče napisati celo študijo. Bil je pri slovenskem teatru že pred rojstvom Dramatičnega društva, potem njegov prvi tajnik ob ustanovitvi 1867. leta in še isto leto avtor — četudi deloma le prevedene ali po tujih virih prirejene — prve slovenske dramaturgije, ki jo je poslal v svet kot prvi zvezek Slovenske Talije z imenom »Priročna knjiga za gledališke diletante, posebno za ravnatelje igrokazov ter prijatelje slovenske dramatike sploh«. Potem ga je zvalil dober glas s slovenskega dramskega odra na operne deske širokega sveta in pel je vse od Madrida in Barcelone do Moskve, Petrograda in Odese. Ko se je po petnajstih letih vrnil domov, je Ljubljana ravnokar gradila ponosno stavbo novega Deželnega gledališča in izkušeni pevec se je poprijel organiziranja slovenske Opere in postal je njen prvi režiser.

Del Nollijeve zapuščine, ki jo hrani Slovenski gledališki muzej — nekaj je je pridobil še pok. Janko Traven, nekaj je je muzeju volila pred meseci umrla Nollijeva hči Ema — je med najzanimivejšimi in najstarejšimi pričevanji o razvoju slovenskega gledališča. Posebna redkost je album, ki so ga poklonili 1873. leta »Slovenski igralci in igralke zasluženemu gospodu regisseurju Josipu Nolliju v spomin«: v njem je danes 26 fotosov (polovica je izgubljena, saj je prostora za 52 slik) in prav te fotografije so najstarejše priče o začetkih slo-

Josip Noll v operni vlogi okrog leta 1870

J. Noll in C. Podkrajškova v Kukuljevičevi igri »Turki pri Sisku« (Ljubljana, 1872)

venskega igrilstva. Ob njih ne spremljamo le Nollija v vsakdanjem življenju in v njegovih vlogah, preden je zapustil Ljubljano, temveč tudi druge pomembnejše takratne igralce (Kajzelja, Podkrajškovo itd.), ob koncu pa so še njihovi podpisi. Celo skupinski prizori so vmes, čeprav posneti v fotografskem ateljeju v ljubljanskem hotelu Slon: posnetki Kukuljevičeve junaške igre »Turki pri Sisku« iz leta 1872 so prava redkost, saj imamo vse od takrat pa do konca prve vojne skoraj edinole portretne fotografije kostumiranih igralcev.

Nič manj zanimivi pa niso dokumenti, priloženi temu albumu fotografij: zveščiči s prepisi sodb o znamenitem baritonistu, ki so jih zapisali kritiki v Rusiji in v Italiji in kjerkoli ga je že vodila njegova pot po evropskih opernih odrih, predvsem pa na šestih velikih listih napisan »General-Raport«, ki ga je poslal Josip Noll 1. julija 1879 ljubljanskemu Dramatičnemu društvu iz Milana.

Takole se začinja ta zanimivi dokument:

»GENERAL - RAPORT«

o mojem prvem nastopu v »Teatro dal Verme« v Milanu v »Favorita« 5/6 1879. in dalje; potem o drugej operi »Trovatore« 25/6 in dalje.

Gledališče je jako lepo in veliko enako kot »Scala« in obsega prostora za kacic 4000 ljudi, poleg »Scale« je največe in prvo gledališče za opero, ker se

SPIGOLATURE DAI GIORNALI

Il baritono **Giuseppe Nollì**. — Giudizi della stampa milanese.

La Perseveranza:

« Per la *Facorita* basta la Galletti, ma convien dire che anche gli altri artisti contribuiscono a formare un buon insieme. — Il baritono **Nollì** ha la voce un po' gutturale, ma anch'egli canta e fraseggia bene. »

Il Secolo:

« Gli altri artisti cui venne affidata la interpretazione della bellissima opera Donizettiana, furono pari alla importanza delle loro parti rispettive. Due di essi erano affatto nuovi al pubblico del Dal Verme, ma di primo acchito ne guadagnarono le simpatie. L'uno il tenore. — L'altro artista, di cui jeri facemmo conoscenza, è il baritono signor **Nollì**, esso pure ben addentro nei segreti dell'arte del canto. Il pubblico ebbe anche per lui calorosi battimani. »

La Lombardia:

« Anche il signor **Nollì** nella parte di re Alfonso ebbe dei momenti felicissimi e fu pur esso applaudito. — Insomma un successo, che aumenterà certo alle successive rappresentazioni. »

Il Corriere della sera:

« Il signor **Nollì** non è certo l'ultimo fra gli Alfonsi di Castiglia. La sua voce è buona, buona la sua scuola. — In complesso, uno spettacolo che chiamerà gente, e la merita. »

Il Sole:

« Anche il baritono signor **Nollì** ebbe cortese accoglienza e seppe farsi applaudire. — Insomma uno spettacolo degno del concorso del pubblico. »

L'Unione:

« Anche il baritono **Nollì** fu applaudito. — In complesso quello fu uno spettacolo riuscito appieno. »

Il Pungolo:

« Il baritono **Nollì** ha una voce abbastanza bella. »

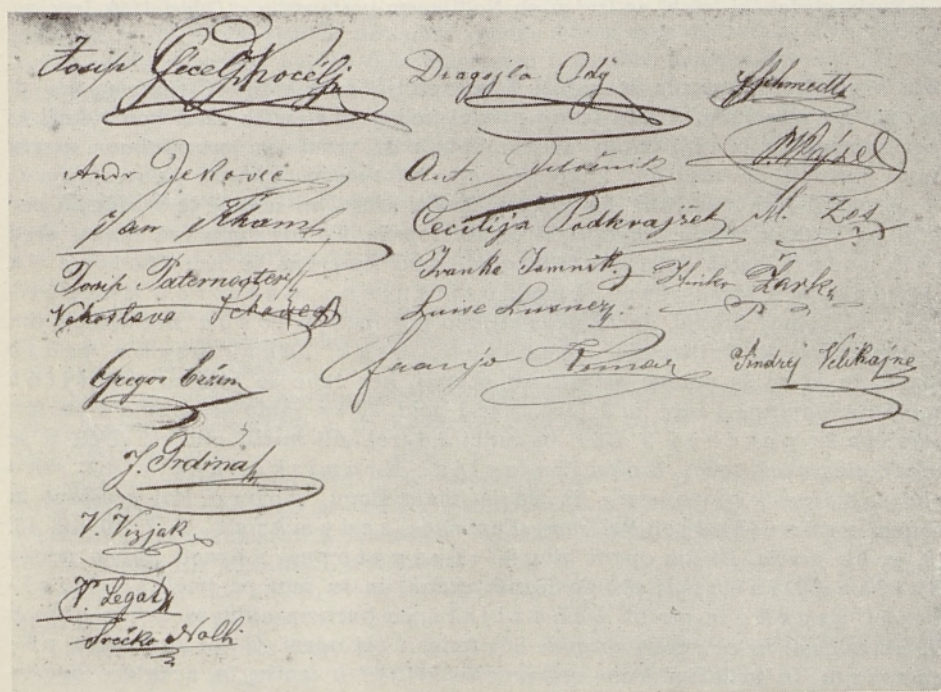
Italijanske kritike o Josipu Nolliju iz leta 1879

poje celo leto (razun par poletnih mesecev) a v »Scali« samo 3 mesece pozimi (januar—marc). Umetniki so vedno dobri, nekateri »izvanredni«, kakor n. pr. Signora Galletti, s katero sem jaz imel peti, je ena prvih umetnic, imenujejo jo »la regina del canto italiano«, »la gloria della arte nostra«, »la unica«, »la divina« in enako. — V orkestru je 70 »professorjev«, kori kacij 70 osob in velikansk ballet. (— G. Klein videl je opero »Ebra« in lahko pové kaj več.) Ponosen smem biti da sem na strani take umetnice, ne le samo se dobro in častno držal, timveč tudi mnogo aplaudiran bil, to pa je sad marljivega učenja skozi 8 mesecev, ki me je veljalo lepe denarje, a mi bo pomagalo služiti tisoče frankov, ako Bog da srečo! Naj govorijo kritike tukajšnjih časnikov:

1—7. Sedem velicih dnevnikov priznalo je enoglasno dober uspeh, prilagam Vam izrezek iz »Cosmorama Pittorico« ki navaja te kritike, in prilagam še posebej izrezek iz »Secolo« (eden prvih dnevnikov). To so narpred glasi iz političnih časnikov. Obširneje govore nekateri gledališki listi, katere Vam hočem tu prepisati, ker »originale« obdržim sam in jih ne morem pošiljati. Izpišem to, kar se mene tiče.»

Potem našteva zapovrstjo izvirne italijanske kritike in dodaja še svoj komentar ob koncu:

»21. La Farfalla (ima tudi kratko dobro kritiko, pa jo nijsem mogel dobiti več, isto tako Rivvista illustrata settimanale, ki tudi po-

Zadnji list iz Nollijevega albuma s podpisi takratnih slovenskih igralcev

№. Da "General-rapport" prošim pokazati vsem, ki se gani-
majo za moje delovalije doma, in n. p. g. Grasselli, in Murnički,
Valenta, Forster in id. V Milanu 1/2 1879. Josip Nolli

L'acteur slovène Josip Nolli (1841—1902) qui fut aussi chanteur d'opéra, metteur en scène, organisateur, auteur de pièces de théâtre, traducteur et publiciste débuta sur la scène du théâtre Drama de Ljubljana, puis chanta dans toutes les grandes maisons d'opéra de Madrid et Barcelone jusqu'à Moscou et Odessa. Sa collection de photos de théâtre qui se trouve au Musée du théâtre contient les exemplaires slovènes les plus anciens (datant de 1870 environ). Le rapport qu'il envoya d'Italie à l'Association dramatique, après ses succès à Milan en 1879, et qui contient des extraits de critique sous le titre plein de verve »Le rapport-général« appartient aux rares et importants documents sur le théâtre slovène de ce temps.

Poročilo o delu Slovenskega gledališkega muzeja v letu 1963

Neprimerni prostori, skromna finančna sredstva, pomanjkanje strokovnih sodelavcev, velik dotok gradiva, dolgotrajna bolezen in smrt prvega ravnatelja Janka Travna — vse to je povzročilo, da je bil Slovenski gledališki muzej, nekdanj že lepo urejen, ob začetku novega dela v septembru 1962 komaj še dostopno skladišče dragocenega, v desetletju skrbno zbranega, vendar docela neurejenega gradiva. Zato so morali biti prvi meseci novega dela namenjeni dobesedno samo pospravljanju, skoraj vse leto 1963 pa pregledovanju in sortiranju gradiva, to se pravi, pripravi tega gradiva za bodočo znanstveno obdelavo in za razstave, tako za stalno muzejsko zbirko v novih prostorih kakor za občasne prireditve doma in na tujem.

Tako smo v tem letu predvsem:

pregledali in napravili dostopno knjižnico, ki ima in naj bi imela izrazito težišče v slovenski teatralii (strokovne knjige, periodika in dramska besedila, tako tiskana kakor rokopisna), poskrbeli za kompletacije, nabavo novih del in zaščito obstoječih fondov;

sortirali arhivsko gradivo in še posebej poskrbeli za dragocene korespondence, ki jih že hrani ustanova, kakor tudi za tiste, ki naj bi jih v bližnji prihodnosti prevzela ali vsaj evidentirala;

pregledali obsežno zbirko gledaliških letakov in uredili predvsem starejše fonde ter poskrbeli za konservacijo in fotokopije, zlasti pri tistem obdobju, ko še ni bilo gledaliških listov;

uredili bogato zbirko gledaliških fotografij, predvsem portretno serijo in serijo fotografske dokumentacije predstav v vseh slovenskih gledališčih, sortirali pa ostale zvrsti (skupinske fotografije, amatersko gledališče, lutke, slovenski film, gledališke stavbe, fotokopije gledaliških dokumentov itd.);

delno pregledali filme, fotografske plošče in klišeje, jih zaščitili in, kolikor so dopuščala finančna sredstva, kopirali;

urejali vzporedno s fototeko ostale zbirke naše ikonoteke (scenske in kostumske osnutke, risbe in druga umetniška dela, načrte itd.);

uvajali nove, sodobnejše metode v delo gledališkega muzeja, predvsem z utemeljitvijo nove zbirke, fonoteke; snemali smo na magnetofonske trakove žive pred-

stave v slovenskih gledališčih, presneli del gledališkega arhiva RTV in tudi nekatere dokumente (razgovore itd.) v samem muzeju; prvi rezultat tega dela je bil Prvi intimni večer SGM v maju 1963, večer srečanj z glasovi igralcev, ki so se že poslovlili; začeli smo s sistematičnim urejanjem gledališke *dokumentacije*, t. j. vsega, kar je bilo o slovenskem gledališču in filmu napisanega v letu 1963, kasneje pa bomo vsaj kronološko uredili tako gradivo tudi za nekaj let nazaj;

sodelovali smo s slovenskim gradivom na raznih *razstavah*, predvsem na Krleževi (lani) in Nušičevi (v pripravi), sistematično pa smo že tudi pripravljali gradivo za veliko razstavo Shakespeare pri Slovencih, ki jo bo priredila naša ustanova v aprilu 1964 v Mestni galeriji, pa tudi za razstavo Shakespeare na jugoslovanskih odrih in, končno, tudi za mednarodno Shakespeareovo razstavo;

dogovarjali smo se o *prevzemu* za nas dragocenega gradiva iz drugih ustanov in o prevzemu ali *odkupu zapuščin*; doslej so bili delno realizirani dogovori o prevzemu fotografij in dramskih besedil iz Mestnega gledališča ljubljanskega, o prevzemu scenskih in kostumskih osnutkov iz delavnic SNG v Ljubljani, o prevzemu nekdanjega literarno-historičnega arhiva SNG, ki je bil še prej last Dramatičnega društva in ga od 1941. leta hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, o prevzemu dela arhiva Prešernovega gledališča v Kranju, o prevzemu ali odkupu dela zapuščine Janka Travnja, Josipa Nollija in Milana Skrbinška itd.;

razmišljali smo o možnostih za stalne *publikacije* naše ustanove, namenjene objavljanju in komentiranju gledaliških dokumentov, predvsem tistih, ki jih hrani SGM — in prvi, za zdaj še skromen uspeh teh razmišljanj je prav ta zvezek naših Dokumentov.

To delo je v letu 1963 opravljala petčlanski kolektiv Slovenskega gledališkega muzeja s tremi stalnimi in dvema honorarnima sodelavcema ob podpori in razumevanju uprave Slovenskega narodnega gledališča, katerega del je za zdaj naša ustanova, pa tudi ob podpori Sklada SRS za pospeševanje kulturnih dejavnosti, ki je omogočil zlasti konservacije, magnetofonska snemanja in odkupe zapuščin.

In leto 1964 in naslednja?

Poleg sistematičnega *urejanja*, kompletiranja in konserviranja naših zbirk ter poleg priprav za *preselitev* v nove obljubljeni prostore, ki nam bodo dali pogoje za ureditev *stalne muzejske zbirke* in pogostejših *občasnih razstav* in drugih prireditev, nas čakajo v tem letu med drugim:

Shakespeareova razstava ob 400-letnici dramatikovega rojstva, razstava, ki naj pokaže naša srečanja z njim;

delo na *repertoarni bibliografiji* kot temelju za vse nadaljnje raziskovalno delo; *evidentiranje* vsega gradiva, ki bi sodilo v našo ustanovo, pa ga hranijo drugod, eventualni prevzem tega gradiva ali vsaj izdelava mikrofilmov;

izdajanje publikacij v večjem obsegu, s študijami o razvoju slovenskega gledališča, dokumenti in gradivom.

Pogoj za vse to:

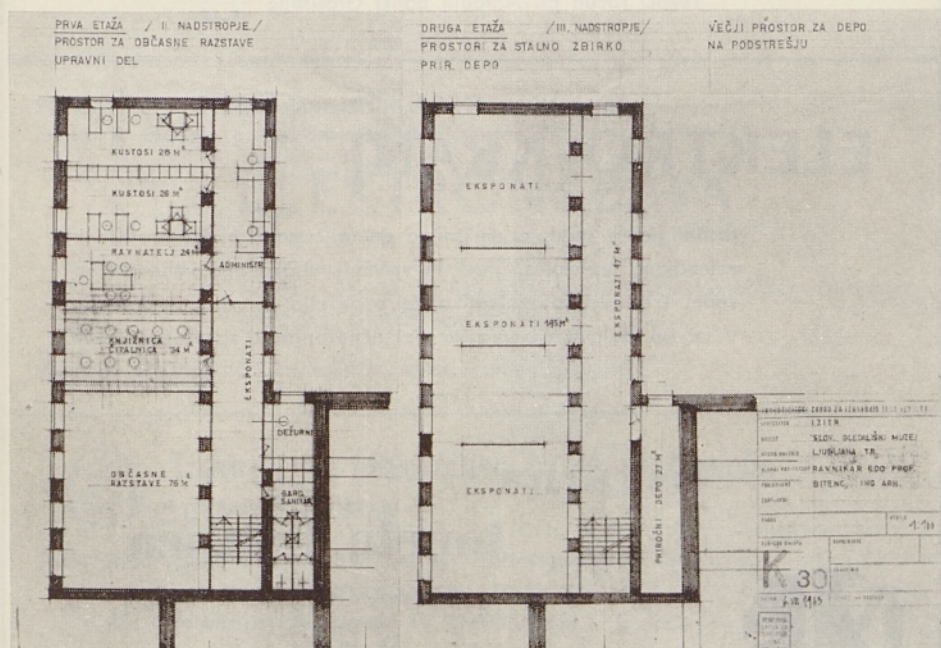
poleg uresničitve načrta za nove prostore in dokončne preselitve — tudi večji krog strokovnih sodelavcev in, v zvezi s tem in z vsem prejšnjim — tudi trdnejša materialna sredstva.

Les locaux inadéquats, les ressources financières insuffisantes, le manque de collaborateurs spécialisés, l'affluence de matériaux, la longue maladie et la mort du premier directeur Janko Traven — tout cela eut pour conséquence que le Musée du théâtre, fondé en 1952 et déjà bien arrangé, ne fut en septembre 1962 qu'un dépôt de matériaux précieux, soigneusement recueillis pendant cette dizaine d'années mais pas systématisés. C'est pourquoi les premiers mois furent consacrés exclusive-

ment au nettoyage et presque toute l'année 1963 au triage et à la classification des matériaux — c'est à dire à leur préparation pour une étude scientifique et pour les expositions: la collection permanente du musée dans les nouveaux locaux et les expositions temporaires dans notre pays et à l'étranger.

Cette année nous avons exécuté le travail suivant: Nous avons arrangé la bibliothèque avec une collection spéciale de textes dramatiques originaux, publiés et manuscrits; nous avons trié les matériaux d'archives et la correspondance; nous avons examiné les anciennes affiches de théâtre, avons pris les mesures nécessaires pour les compléter, les conserver et faire des photocopies; avons fondé une nouvelle collection, la phonothèque et avons enregistré sur bande de magnétophone des représentations de théâtre, les pièces provenant des archives de la radio, plusieurs interviews avec nos acteurs etc.; avons mis en ordre l'iconothèque, surtout la vaste collection des photos de théâtre; avons commencé à classier les documents sur le théâtre; avons pris part aux expositions de théâtre en Yougoslavie et à l'étranger; avons commencé à préparer la grande exposition »Shakespeare et les Slovènes«; nous sommes chargés des matériaux appartenant aux institutions semblables ou provenant des legs d'hommes de théâtre ou bien les avons mis en évidence, avons abordé le travail de publication qui se fera permanent.

Notre plan pour l'avenir prévoit en plus de la systématization, la classification, le complètement et la conservation des collections toutes les préparations de déménagement, l'arrangement de la collection permanente du musée; de plus fréquentes expositions temporaires; l'exposition de Shakespeare en avril 1964 dans la Galerie moderne de Ljubljana; un intensif travail sur la bibliographie du répertoire; la mise en évidence des matériaux appartenant aux institutions semblables, l'éventuelle prise de possession de ces matériaux ou au moins la réalisation de microfilms; des publications dans une plus large mesure.

Osnetek načrta za ureditev Slovenskega gledališkega muzeja v južnem traktu nekdanjega uršulinskega samostana (pripravil ga je Investicijski zavod za ureditev Trga revolucije v Ljubljani septembra 1963). Prva etaža je namenjena upravnim prostorom in občasnim razstavam, druga pa stalni zbirki

Splošno gradbeno podjetje Grosuplje

Telefon Grosuplje 13

PROJEKTIRAMO IN
IZVAJAMO VSA
GRADBENA DELA

Tekoči račun pri Narodni banki Grosuplje $\frac{600-21}{1-18}$

ELEKTRO-KRANJ

razdeljuje in prodaja električno energijo za široko potrošnjo in veleodjem, projektira, gradi in vzdržuje visokonapetostne daljnovode. Izvaja nove elektrifikacije podeželja in razne instalacije. V servisni delavnici popravlja električne aparate za gospodinjstvo.

tiskarna

toneta tomšiča

Ljubljana, Gregorčičeva 25 a

Telefoni: 20-552

22-990

22-940

**T
U
B
A**

TOVARNA KOVINSKIH IN PLASTIČNIH IZDELKOV

proizvaja izdelke iz plastičnih mas za farmacevtsko, kemično, avtomobilsko, elektro in radio-tehnično industrijo, kakor tudi predmete za široko potrošnjo, tehnične izdelke in embalažo iz aluminija, svinčeno ter pokositreno embalažo.

L J U B L J A N A , K A M N I Š K A 2 0

Podjetje za uvoz elektroopreme in elektromateriala,
nakup in prodaja proizvodov elektroindustrije SFRJ

ELEKTRONABAVA

LJUBLJANA — RESLJEVA 18-II

Telefon: 31-058, 31-059 — Telegram: Elektronabava, Ljubljana
Skladišče: Črnuče telefon 382-172

dobavlja ves električni material iz uvoza in domačega trga

Tovarna za elektroniko in avtomatizacijo

LJUBLJANA — PRŽAN

Toplo priporočamo bogato izbiro radijskih sprejemnikov, zlasti

VESNA 61 — VESNA UKV — SOČA UKV

Televizijski sprejemnik TV PANORAMA

Prikupna oblika naših sprejemnikov v klasični ali moderni izvedbi ter njihovo priznano kvaliteto podajanje radijskih oddaj ustrezajo najzahtevnejšim okusom naših radijskih poslušalcev.

ISKRA — prej TELEKOMUNIKACIJE

M-1

TOVARNA

PISALNIH

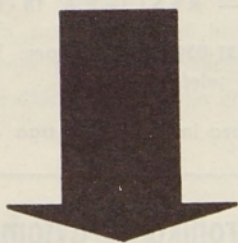
STROJEV

LJUBLJANA

mali potovalni
strojček za
individualno delo
doma ali na
potovanjih, je
vsakomur
najboljši
spremljevalec.

C
O
S
M
O
S

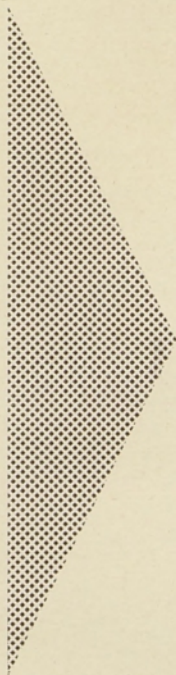

INOZEMSKA ZASTOPSTVA
LJUBLJANA, Celovška cesta 34, telefon 33-351
KONSIGNACIJSKA SKLADIŠČA — SERVIS

TOVARNA KOVINSKE EMBALAŽE

S A T U R N U S

L J U B L J A N A

proizvaja vse vrste litografirane embalaže — kot embalažo za prehransko industrijo, gospodinjsko embalažo, bonboniere za čokolado, kakao in bonbone ter razne vrste litografiranih in ponikljanih pladnjev. Razen tega proizvajamo električne aparate za gospodinjstva kot na primer električne peči.

Izdelujemo tudi pribor za avtomobile in kolesa, in sicer avtomobilske žaromete, velike in male, zadnje svetilke, stop-svetilke, zračne zgoščevalke za avtomobile in kolesa ter zvonce za kolesa. Izdelujemo tudi pločevinaste litografirane otroške igrače.

Državna založba Slovenije

je izdala v svoji bibliofilski zbirki

VEČNI SOPOTNIKI

vrsto izbranih besedil iz svetovne in naše poezije

PREŠEREN: Krst pri Savici

WILDE: Jetniška balada iz Readinga

KOVAČIČ: Jama

LERMONTOV: Demon

ŽUPANČIČ: Duma

RILKE: Pesem o ljubezni in smrti korneta Krištofa Rilkeja

LERMONTOV: Mciri

COLERIDGE: Pesem starega mornarja

JENKO: Obrazi

GRADNIK: Eros-tanatos

LI-TAI-PO: Pesmi

BYRON: Parizina

Zbirko toplo priporočamo vsem ljubiteljem umetniške besede.